

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет обліку і аудиту
Кафедра обліку у виробничій сфері

Почтар Ірина Романівна
«ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ «ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ» ТА ЇЇ
ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ
ПІДПРИЄМСТВА»

Спеціальність 8.03050901 – облік і аудит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи ОПДм-21
Почтар І.Р.

підпис

Науковий керівник
к.е.н., доцент Назарова І.Я

підпис

Дипломну роботу допущено до
захисту

«__» _____ 201__ р.
Зав. кафедри

Прізвище, ініціали

Підпис

Тернопіль – 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ.....	6
1.1 Капітал як економічна категорія, його матеріально-речовий зміст та соціально-економічна форма.....	6
1.2 Класифікація та види капіталу	13
1.3 Сутність власного капіталу та його складові	19
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ.....	32
2.1 Формування та облік зареєстрованого (пайового) капіталу.....	32
2.2 Облікові аспекти формування та використання нерозподілених прибутків (непокритих збитків) як складової власного капіталу	46
2.3 Особливості відображення в обліку інших видів власного капіталу.....	50
2.4 Відображення даних про власний капітал у фінансовий та інший звітності підприємства	55
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	64
3.1 Теоретичні основи аналізу власного капіталу.....	64
3.2 Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства.....	71
3.3 Оцінка ефективності управління власним капіталом підприємства	81
Висновки до розділу 3.....	93
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101
ДОДАТКИ	114

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах господарювання власний капітал виступає як виробничий та інвестиційний ресурс, джерело доходу, об'єкт управління і чинник формування фінансових результатів підприємства. Власний капітал відображає величину вартості засобів, які належать фундаторам, тобто розмір участі власників (засновників, учасників, акціонерів) підприємства у фінансуванні його активів. Тому для того, щоб підприємство успішно функціонувало, необхідна ретельна робота, яка вимагає чимало часу та зусиль з організації та побудови ефективних систем ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та управління власним капіталом підприємства, що допоможе підвищити рентабельність підприємства, тобто максимізувати прибуток.

Про велику значущість даної категорії також свідчать й часті зміни у методиці обліку власного капіталу, посилення ролі даного показника в аналізі фінансово-господарської діяльності підприємства, розробка нових альтернативних підходів до управління капіталом.

Дослідженню питань обліку та аналізу власного капіталу у ринкових умовах присвячені праці відомих вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як О.І. Бідник, О.Г. Біла, Ф.Ф. Бутинець, З.В. Задорожний, Я.Д. Крупка, Дж. С. Мілль, Є.В. Мних, І. Фішер, Ж.Б. Сей, В.В. Сопко, Ю.С. Цал-Цалко, І.Й. Яремко та інших. Незважаючи на значні напрацювання зазначених вчених, залишається ще чимало питань, які потребують більш детального вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій стосовно удосконалення методики та організації обліку і аналізу власного капіталу.

Для розкриття мети в магістерській роботі передбачається вирішити такі **завдання:**

- дослідити сутність економічної категорії «капітал»;

- розкрити проблеми класифікації капіталу і запропонувати шляхи її розширення;
- визначити сутність власного капіталу, його функції та складові;
- дослідити та удосконалити методику і організацію обліку власного капіталу;
- ознайомитись з основними принципами відображення інформації про власний капітал у звітності підприємства;
- дослідити сучасні напрямки аналізу власного капіталу підприємства, як джерела фінансування діяльності підприємства;
- здійснити аналіз власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» та з його допомогою оцінити ефект взаємодії чинників, що визначають його ефективність.

Об'єктом дослідження є система обліку і аналізу власного капіталу на прикладі Державного підприємства «Рогатинське лісове господарство».

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційні аспекти обліку й аналізу власного капіталу підприємства.

Методи дослідження. У магістерській роботі використовувались загальнонаукові і спеціальні методи: порівнянь, угруповань, спостереження, обстеження, комплексної оцінки, а також методи та прийоми економічного аналізу – логічні, статистичні, факторного впливу, абстрактні, економіко-математичні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення методики і організації обліку та аналізу власного капіталу. А саме, у дослідженні сутності понять «капітал» та «власний капітал», розширенні їх класифікацій; обґрунтуванні пропозиції щодо удосконалення обліку та відображення у звітності окремих видів власного капіталу.

Апробація наукових досліджень. За результатами дослідження була опублікована стаття на тему: «Роль власного капіталу в управлінні

підприємства» у Збірнику наукових праць студентів «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи обліку в Україні» (Тернопіль, 2016).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування викладених у магістерській роботі пропозицій щодо обліку та аналізу власного капіталу на ДП «Рогатинське лісове господарство».

У магістерській роботі використано періодичні видання, методичну та спеціальну літературу, законодавчі акти та нормативні документи, в яких відображено методичні основи обліку та аналізу власного капіталу, а також дані обліку та звітності дані ДП «Рогатинське лісове господарство».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

1.1 Капітал, як економічна категорія, його матеріально-речовий зміст та соціально економічна форма

Капітал виступає однією із найважливіших складових фундаментальних економічних категорій сутність якої досліджується протягом тривалого часу.

Насамперед капітал виступає основним джерелом формування добробуту власників і суспільства зокрема.

Існує велика різноманітність підходів щодо визначення та сутності капіталу і його трактування як певного вкладу.

Основними з них є:

- предметно-функціональний підхід: ототожнення капіталу з нагромадженою працею;
- соціально-економічний підхід: трактування капіталу як економічної категорії, а саме специфічних суспільних відносин, що виникають за певних історичних умов;
- грошовий підхід: ототожнення капіталу як фінансового, вкладеного капіталу, що приносить дохід власникові у вигляді процента.

Загалом, капітал - (від лат. *capitalis* – головний) – це самозростаюча авансована вартість; вкладення, які дають змогу отримати дохід [51,с.388].

Матеріально-речовий зміст капіталу формують речові та особисті, фінансові та інтелектуальні фактори товарного виробництва, його продукти (товари та послуги), які обслуговують процес створення економічних благ та їх просування у сфері виробництва, обміну, споживання.

Соціально-економічну форму капіталу визначає взаємодіючий рух підприємницької та особистої власності економічних суб'єктів у процесі їх виробничо-господарської, комерційної діяльності та отримання відповідних доходів.

При дослідженні управління капіталом однією з найбільш важливих концепцій є теорія його структури, яка визначає не тільки фінансову, операційну та інвестиційну діяльність підприємства, а й є основою вибору стратегічних напрямів фінансового розвитку підприємства. Адже це обумовлено використанням капіталу для формування оборотних та необоротних активів, з одного боку, та створення фондів грошових коштів для фінансування виробничої сфери.

Капітал як економічна категорія є теоретичним вираженням виробничих відносин між власниками засобів виробництва і власниками робочої сили, тобто це історично обумовлені, суспільно-виробничі відносини між підприємцями, що володіють засобами виробництва, і людьми найманої праці, які позбавлені будь-яких засобів виробництва.

Дослідження сутності та економічного змісту капіталу здійснюється вченими, представниками різноманітних економічних шкіл протягом багатьох років тобто термін «капітал» є одним з основних та фундаментальних в економічній науці. Капітал вивчався та розглядався з багатьох позицій та в різних проявах. Першу спробу дати науковий аналіз капіталу зробив давньогрецький мислитель Аристотель (384-322 рр. до н.е.), який розглядав капітал через призму багатства та, аналізуючи його сутнісні ознаки, зробив висновок, що ця категорія поділяється на два види. До першого він відніс дане природою багатство, яке пов'язане з постійним нагромадженням засобів, необхідних для життя і корисних для держави чи домашнього об'єднання. До другого виду багатства Аристотель відніс процес накопичення грошей. Зазначені види багатства були названі Аристотелем «економіка» та «хремастика» [100,с.220].

За результатами досліджень вченими економічної сутності капіталу, з точки зору історичної еволюції виділяють три основні підходи до його формування:

1. Капітал як грошовий фактор – гроші є основним чинником виробництва, фундаментом економічного прогнозування і головним

інструментом економічної політики держави. Найвідоміші прихильники цієї концепції – Т. Мен, Ф. Кене, У. Стаффорд, А. Монкретьєн, В. Мірабо.

2. Капітал як матеріально речовинний ресурс. Відповідно до цього підходу Капітал – це цінності та послуги, за допомогою яких створюється новий дохід. Макроекономічна природа капіталу проявляється у вигляді фінансово - грошового сектора економіки. В основі концепції лежать погляди А. Сміта , Д. Рікардо, Ст. Мілля, Ж-Б. Сея, А. Маршала, Р. Хікса, Дж. Кейнса.

3. Капітал як виробничі відносини. Капітал визначається як відносини, які витікають з монополізації власності на засоби виробництва в руках підприємців і відсутність таких у робітників. До прихильників цього підходу можна віднести К. Маркса, Ф. Енгельса, М. Фрідмена, П. Лоффера, Е. Хансена, Дж. Робінсона [54, с.210] .

У сучасному суспільстві представники західної економічної науки трактують капітал як «блага довготривалого використання, що створені людиною для виробництва інших товарів і послуг». Дане визначення капіталу виступає загальною основою для різних понять. Однак, незважаючи на спільну основу, в сучасних умовах багато вчених по-різному підходять до визначення поняття «капітал» (табл 1.1).

Таблиця 1.1

Еволюція поняття «капітал» у працях вчених-економістів

Автор	Трактування поняття «капітал»
А. Сміт та Д. Рікардо	засіб виробництва [1]
Ж. Б. Сей	один із факторів, який приносить його власнику прибуток [11]
К. Маркс	вартість, що приносить додану вартість [54]
І. Фішер	будь-яке благо, що приносить дохід своєму власнику, незалежно від сфери застосування [6]
Дж. С. Мілля	попередньо нагромаджений запас продуктів минулої праці [26]
М.Туган-Барановський	це ті чи інші речі, які через певні суспільні умови набувають здатність зростати в своїй вартості, таким чином, давати постійний дохід тому, кому вони належать [86]

Виходячи з наведеної таблиці можна зрозуміти, що трактуванням капіталу і його визначенням займалась значна кількість провідних вчених. Разом з тим, капітал протягом багатьох століть залишається однією із найбільш складних і неоднозначних економічних категорій. Значення власного капіталу важко переоцінити для підприємств будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, оскільки він виступає основою функціонування будь-якого підприємства.

Упродовж багатьох століть в процесі свого розвитку поняття «капітал» набуло широкого розповсюдження і в процесі еволюції зазнало значних змін, але остаточного значення набуло в сучасних ринкових відносинах (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2

Сутність дефініції «капітал»

Автор	Поняття «капітал»
1	2
І.Т. Балабанов	Капітал – це частина фінансових ресурсів. Капітал – це гроші, випущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу [4].
О.І. Бідник	Капітал визначається як власність, що належить фізичним або юридичним особам у даний момент і чітко відокремлена від доходу, отриманого від цієї власності протягом певного періоду [7].
В.Г. Білоліпецький	Капітал – частина фінансових ресурсів, задіяних підприємством в оборот, і доходи, що вони приносять від цього обороту [12].
О.Г. Біла	Капітал підприємства – сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві [8].
І.А. Бланк	Капітал – загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів [10].
Є.Ф. Брігхем	Капітал – необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції [15].

Продовження таблиці 1.2

1	2
Л.І. Катан	Капітал – це накопичений шляхом збереження запас благ у формі грошових коштів і капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов’язане з фактором часу, ризику і ліквідності [38].
Дж. Кларк	Капітал – це сума активного і виробничого багатства, що складається з матеріальних засобів виробництва [42].
С.М. Клименко	Капітал – це сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності [43].
Г.О. Крамаренко, О.Е. Чорна	Капітал – це фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності і використовувані в господарському обороті для одержання доходів і прибутку [47].
С.В. Моїсеєв	Капітал - це кошти підприємства, відображені в пасиві його бухгалтерського обліку. При цьому фінансовий капітал поділяється на власний, тобто сформований за рахунок власних джерел фінансових ресурсів, і позичковий, формування якого здійснюється за рахунок позичкових фінансових джерел [69].
В.М. Опарін	Капітал – це сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства [83].
А.М. Поддєрьогін	Капітал – це кошти, якими володіє підприємство для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку [71].
В.О. Подольська	Капітал – це вартість, яка в процесі виробництва дає нову додану вартість, тобто само зростає [72].
В.В. Селезньов	Капітал є взаємозростаючою вартістю, яка виступає у вигляді певної суми грошей, що витрачаються на засоби виробництва і на заробітну плату робітникам, а потім при продажі виготовленого товару знову перетворюються на гроші, але вже в більшій кількості [77].

Отже, на основі проведеного дослідження можна стверджувати, що як зарубіжні, так і вітчизняні науковці приділяли значну увагу трактуванню такого

поняття, як «капітал». Розглянувши думки вчених з приводу визначення сутності цієї дефініції, виявлено її неоднозначність, складність і багатогранність. Разом з тим, всі вищенаведені визначення доповнюють одне одного і надають можливість найбільш повно і зрозуміло трактувати дефініцію «капітал». Узагальнивши їх ми дійшли висновку, що капітал – це вкладення в господарську діяльність, авансована вартість яких в процесі свого руху приносить більшу вартість від первісної.

Розглядаючи економічну сутність капіталу підприємства, доцільно відзначити його основні характеристики, які вказують на вагоме значення капіталу у виробничо-господарській діяльності підприємства, серед яких можна виділити (рис. 1.1):

- 1) капітал характеризує фінансові ресурси для здійснення господарської діяльності;
- 2) капітал є основним фактором і базою виробництва, що впливає на подальший розвиток підприємства;
- 3) розмір капіталу та його динаміка характеризують рівень ефективності господарської діяльності підприємства;
- 4) капітал – це грошові матеріальні та нематеріальні та людські ресурси;
- 5) капітал є головним джерелом формування добробуту, як у поточному так і в перспективному періоді;
- 6) капітал – вартість, що приносить дохід;
- 7) капітал характеризує фінансові ресурси для здійснення господарської діяльності.

З точки зору політекономічного розуміння сутності та змісту категорії «капітал» важливо враховувати, що перетворення грошових знаків на капітал передбачає наявність ряду як техніко-організаційних, так і соціально-економічних умов:

Рисунок 1.1 - Капітал та його функціональна роль у діяльності підприємства

1) можливість і необхідність власника потенційного капіталу вступати у відносини з іншими продуцентами (виробниками) з приводу купівлі факторів виробництва.

2) за умов недостатньої наявності хоча б одного із факторів для організації ефективного виробництва, він може звернутись до відповідних ринкових інституцій (банків, інвестиційних фондів, трастів, лізингових компаній тощо) [88].

Значення капіталу для підприємств будь-якої форми власності та організаційно-правової форми важко переоцінити, оскільки він виступає основою функціонування будь-якого підприємства. Аналізуючи дане поняття можна сказати, що воно є багатоаспектним і має такі характеристики:

- виступає як об'єкт економічного управління;
- є накопиченою цінністю;

- є виробничим ресурсом, тобто фактором виробництва;
- виступає інвестиційним ресурсом;
- є об'єктом власності та розпорядження;
- є носієм фактора ліквідності;
- є носієм фактора ризику;
- виступає як об'єкт надання тимчасових переваг;
- є об'єктом купівлі-продажу;
- виступає джерелом доходу підприємства;
- є головним показником ринкової вартості підприємства;
- є важливим показником рівня ефективності господарської діяльності підприємства.

Отже, дослідження економічної категорії та природи поняття «капітал» в історичній ретроспективі довело багатозначність даної економічної категорії та визначило необхідність подальшого з'ясування його ролі у виробничому процесі, місце у складі господарських ресурсів підприємства та сутності в контексті бухгалтерського обліку.

1.2 Класифікація та види капіталу

Капітал є невід'ємною складовою для діяльності будь-якого підприємства, оскільки він є основним джерелом формування його майна. Новостворене підприємство не може почати свою діяльність, не сформувавши власного стартового капіталу, який являє собою сукупність активів, інвестованих засновниками, і відображає вартість майна підприємства. Формування і використання капіталу здійснюється на основі чинного законодавства та за рішенням власників підприємства.

Капітал – виступає гарантією ведення господарської діяльності, задоволення потреб у формуванні необхідних активів, їх оптимізації з формуванням забезпечення умов ефективного використання. Тому ефективне управління капіталом вимагає його наукової класифікації.

У загальному, під класифікацією розуміють систему розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи, тощо за спільними ознаками, властивостями [37,с.202]. Щодо класифікації капіталу серед науковців немає єдиного підходу. Тому дослідивши різноманітні джерела, ми узагальнили основні класифікаційні ознаки у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Узагальнена характеристика основних видів капіталу

Ознака	Види капіталу	Характеристика капіталу
1	2	3
За джерелами формування	власний капітал	<i>належить підприємству на правах власності</i>
	залучений капітал	<i>не належить підприємству і підлягає поверненню</i>
За формою надходження у процесі кругообігу	грошовий капітал	<i>у грошовій формі</i>
	виробничий капітал	<i>інвестований у виробничі активи</i>
	товарний капітал	<i>у товарній формі</i>
За характером використання у господарському процесі	працюючий капітал	<i>бере участь у формуванні доходів</i>
	непрацюючий капітал	<i>не бере участі у формуванні доходів</i>
Залежно від джерел походження коштів	національний (вітчизняний) капітал	<i>сукупність створених і нагромаджених матеріальних благ, а також природні ресурси країни, які залучені до господарського обороту</i>
	іноземний капітал	<i>знаходиться в постійному русі і вкладається в країни-реципієнти іноземними інвесторами</i>
За метою використання	інвестиційний капітал	<i>використовується з метою збільшення інвестиційних можливостей</i>
	інноваційний капітал	<i>використовується з метою реалізації інноваційного проекту</i>

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
За формами інвестування	фінансовий капітал	<i>у грошовій формі</i>
	матеріальний капітал	<i>інвестований у матеріальні активи</i>
	нематеріальний капітал	<i>інвестований у нематеріальні активи</i>
За характером використання власниками	споживчий капітал	<i>з часом втрачає функції капіталу</i>
	накопичуваний	<i>реінвестований капітал (з часом забезпечує приріст)</i>
	Інвестиційний	<i>сукупність активів, що створюються під час здійснення інвестиційної діяльності</i>
	Фінансовий	<i>кошти, а також інші види матеріальних і нематеріальних активів, оцінені у вартісній формі, згенеровані під час здійснення фінансової діяльності</i>
За формами функціонування	Індивідуальний	<i>належить окремому підприємцю</i>
	Коллективний	<i>належить кільком суб'єктам господарювання і дає можливість концентрувати великі ресурси й одержати високі доходи певної організації</i>
	Суспільний	<i>сукупність пов'язаних між собою індивідуальних капіталів</i>
За інноваційною спрямованістю	Неризикований	<i>надання тимчасово вільних коштів</i>
	венчурний (ризикований)	<i>джерело фінансування новостворених компаній, або компаній, що перебувають у складних умовах</i>
За випуском та сплатою	Номінальний	<i>встановлена засновниками в установчих документах сумарна вартість акції компанії, що випускаються</i>
	випущений капітал	<i>частина номінального капіталу, на суму якої випущено акції для розподілу між акціонерами</i>
	оплачений капітал	<i>частина випущеного капіталу, що оплачена акціонерами за придбані акції</i>

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
За суб'єктами фінансування	Приватний	<i>отриманий від приватних осіб</i>
	Підприємницький	<i>отриманий від підприємств, корпорацій, холдингів тощо</i>
	Державний	<i>отриманий від держави</i>
За способом формування	Зовнішній	<i>залучений із зовнішніх джерел</i>
	внутрішній	<i>сформований суб'єктом господарювання за час діяльності</i>

Дослідивши підходи різних вчених до класифікації капіталу у вищенаведеній таблиці нами проведено їх узагальнення шляхом об'єднання схожих за своєю природою ознак. А також, нами запропоновано нові класифікаційні ознаки, зокрема за суб'єктами фінансування (відповідно до якої виділено приватний, підприємницький та державний види капіталу) та за способами формування (відповідно до якої виділено зовнішній та внутрішній види капіталу).

Розглянута вище класифікація, враховує особливості функціонування капіталу підприємства та дозволяє більш раціонально управляти ефективністю його формування і використання.

Основною класифікаційною ознакою є поділ за джерелами формування, згідно якої капітал поділяється власний та залучений.

Власний капітал підприємства – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Власний капітал має складну структуру, яка залежить від організаційно-правової форми підприємства.

Залучений (позичковий) капітал – це частина вартості майна суб'єкта господарювання, придбаного за рахунок виникнення зобов'язань, які необхідно повернути банкам, постачальникам, інвесторам: коштами, цінностями, які еквівалентні до вартості майна.

Між залученим та власним капіталом наявний ряд ключових розбіжностей, зокрема:

- право на участь в управлінні підприємством, відповідно до якого власний капітал дає право на участь, а позиковий капітал – ні;

- право на одержання частини прибутку і майна, відповідно до якого власний капітал має право на одержання частини прибутку і майна за залишковим принципом, позиковий капітал – першочергово в межах наявної заборгованості;

- сума повернення капіталу інвестору, відповідно до якого для власного капіталу сума не встановлена, позикового капіталу - встановлена умовами договору.

Існує ряд об'єктивних і суб'єктивних чинників, які впливають на формування оптимальної фінансової структури капіталу і можуть забезпечити умови для найбільш ефективного його використання. З урахуванням таких чинників, управління фінансовою структурою підприємства зводиться до двох основних завдань:

- встановлення оптимального для даного підприємства співвідношення власних і позикових коштів;
- залучення на підприємство необхідних видів і обсягів фінансових ресурсів для досягнення розрахункових показників його структури.

Термін «оптимізація» застосовується в таких значеннях і включає в себе:

- процес визначення значень економічних показників, при яких досягається оптимальний варіант, тобто найкращий стан системи;
- процес приведення системи в найкращий стан.

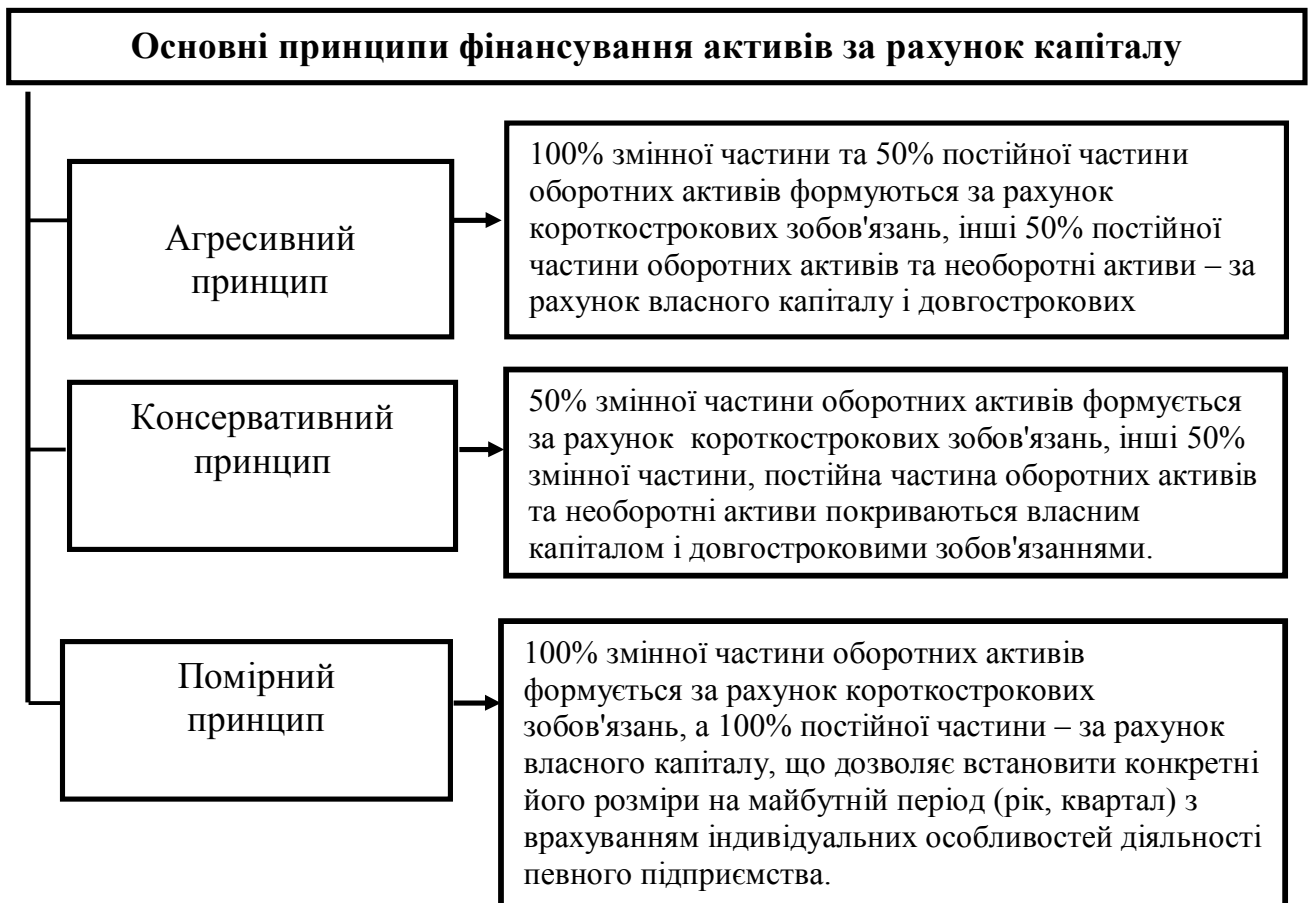
Існують різні принципи оптимізації структури капіталу, як:

- принцип максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності;
- принцип мінімізації його вартості (метод середньозваженої вартості капіталу);
- принцип мінімізації рівня фінансових ризиків [95] .

Пошук раціональної структури капіталу за принципом мінімізації рівня фінансових ризиків, пов'язаний з процесом вибору джерел фінансування різних

складових активів підприємства (необоротні активи, постійна частина оборотних активів, змінна частина оборотних активів).

На практиці використовуються різні принципи до фінансування різних груп активів за рахунок пасивів балансу підприємств, що відображені на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 - Принципи фінансування активів за рахунок капіталу

При вищезазначених принципах, підходах, дозволяється оптимізувати структуру капіталу тільки за вибором одного принципу, тому, основним моментом при формуванні оптимальної структури капіталу є достовірна правильна постановка цілей, що визначають оптимізаційний процес.

1.3 Сутність власного капіталу та його складові

При веденні господарської діяльності основними є відносини власності, які відображаються в системі бухгалтерського обліку виражені категорією «власний капітал».

Власний капітал підприємства - основне джерело формування прибутку і доходів його власників як у поточному, так і в перспективному періоді, його розмір та динаміка змін характеризують рівень ефективності господарської діяльності. Капітал є однією з економічних категорій, сутність якої досліджується економічною наукою уже довготривалий час, однак нового значення поняття отримало лише в умовах ринкових відносин. В сучасних умовах нестабільної ринкової ситуації та кризових явищ на фінансовому ринку, чим більше власний капітал, тим вища конкурентоспроможність та надійніше його фінансове становище. Власний капітал виступає гарантією захищеності прав власників підприємства [27] .

При функціонуванні підприємства, необхідна ефективна робота, з організації та побудови ефективних систем ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та управління власним капіталом підприємства, що допоможе підвищити рентабельність власного капіталу, тобто максимізувати прибуток. Провідну роль в удосконаленні обліку прав власників відіграють теоретичні розробки, спрямовані на розкриття сутності та змісту категорії власний капітал. Адже власний капітал відіграє головну роль у створенні та розвитку підприємства і є головною економічною базою всього процесу діяльності підприємства. Визначення терміна «власний капітал», які подаються різними вченими-економістами відрізняються не дуже суттєво. Прості тлумачення поняття «власний капітал» у бухгалтерському обліку суттєво відрізняється від тлумачення останнього в інших економічних науках [35, с.125].

Виділяють такі три підходи до визначення суті власного капіталу – бухгалтерський, правовий та економічний рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 - Підходи до визначення власного капіталу

Як видно з рисунку 1.3 визначення поняття «власний капітал» відрізняється залежно від сфери застосування.

Відповідно до економічної теорії «власний капітал» - це фінансові ресурси, що вкладаються в частину активів, відображені в пасиві балансу підприємства. Фінансові ресурси господарюючого суб'єкта – це кошти, що є у його розпорядженні. Вони використовуються на розвиток виробництва, невиробничої сфери, споживання, а також можуть залишатися у резерві. Фінансові ресурси, що використовуються на розвиток виробничо-торгового процесу – це капітал у грошовій формі.

Правовий підхід значення власного капіталу полягає, передусім, у тому, що його розмір визначає межі мінімальної матеріальної відповідальності, які суб'єкт господарювання має за своїми зобов'язаннями.

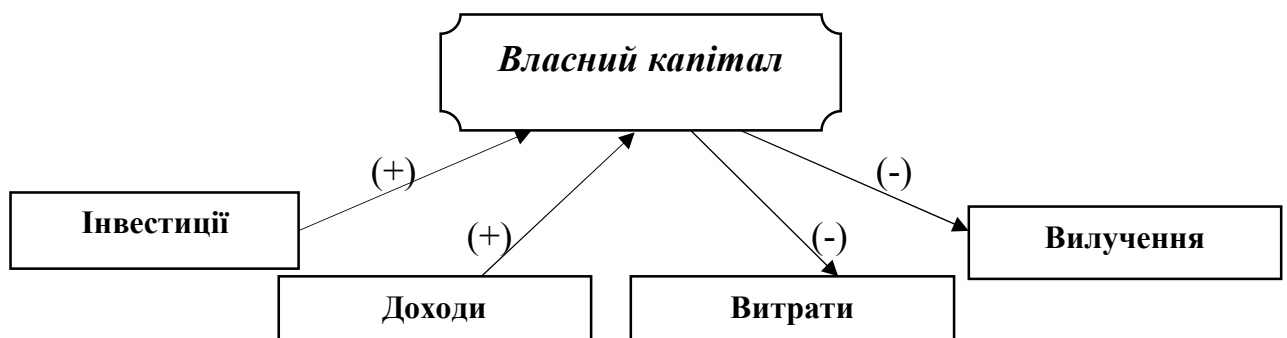
Бухгалтерський підхід має об'єктивний характер, в основі якого лежить положення бухгалтерського обліку відповідно до НП(С)БО 1.

В Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал визначається як частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [62]. Загалом як в економічній літературі, так і в нормативно-правових базах наводяться різні визначення власного капіталу. Узагальнюючи їх можна сказати, що власний капітал — це власні джерела фінансування підприємства, сформовані за рахунок вкладень засновників (учасників) (внесених без визначеного терміну повернення), а також ресурсів (засобів) отриманих у процесі діяльності підприємства (як у результаті власної діяльності, так і безоплатно).

На величину власного капіталу впливають [66]:

- інвестиції, які збільшують активи за рахунок додаткових коштів власника підприємства;
- вилучення коштів власниками підприємства, що зменшує активи підприємства;
- доходи, які призводять до зростання власного капіталу;
- витрати, які зменшують величину власного капіталу.

Вплив наведених показників на величину власного капіталу наведено на рисунку 1.4.

Рисунок 1.4 - Шляхи змін показників власного капіталу

Абсолютна та відносна величини власного капіталу залежать від фінансових можливостей підприємства та обраної ним політики щодо його структури. Фінансування діяльності підприємства за рахунок власного капіталу є альтернативою до залучення позичкових коштів. Основні переваги і недоліки фінансування за рахунок власного капіталу пояснюються з огляду на його функції [14].

Основними функціями власного капіталу є:

1. Функція заснування та введення в дію підприємства. Власний капітал у частині статутного є фінансовою основою для запуску в дію нового суб'єкта господарювання.

2. Функція відповідальності та гарантії. Як уже було зазначено, статутний капітал є свого роду кредитним забезпеченням для кредиторів підприємства. Власному капіталу в пасиві відповідають чисті активи в активній стороні балансу. Чим більший власний капітал підприємства, зокрема статутний капітал, тим більших збитків може зазнати підприємство без загрози інтересам кредиторів, отже, тим вищою є його кредитоспроможність.

3. Захисна функція. У той час, як попередня функція характеризує значення власного капіталу та статутного капіталу для кредиторів, захисна функція показує, яке значення має власний капітал для власників. Чим більший власний капітал, тим краще захищеним є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства. Якщо в результаті збиткової діяльності відбувається перманентне зменшення власного та статутного капіталу, то підприємство може опинитися на межі банкрутства.

4. Функція фінансування та забезпечення ліквідності. Внесками у власний капітал, разом зі спорудами, обладнанням, цінними паперами та іншими матеріальними цінностями, можуть бути грошові кошти. Вони можуть використовуватися для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позичках. Це, у свою

чергу, підвищує ліквідність підприємства з одного боку та потенціал довгострокового фінансування - з іншого.

5. База для нарахування дивідендів і розподілу майна. Одержаний протягом року прибуток або розподіляється та виплачується власникам корпоративних прав у вигляді дивідендів, або тезаврується (спрямовується на збільшення статутного чи резервного капіталу). Нарахування дивідендів, як правило, здійснюється за встановленою ставкою відповідно до частки акціонера (пайовика) в статутному капіталі. Аналогічним чином відбувається розподіл майна підприємства у разі його ліквідації чи реорганізації.

6. Функція управління та контролю. Згідно із законодавством власники підприємства можуть брати участь в управлінні ним. Найвищим органом управління підприємством є збори акціонерів, які призначають керівні органи та ревізійну комісію. Фактичний контроль над підприємством здійснює власник контрольного пакета його корпоративних прав. Володіння контрольним пакетом дає можливість проводити власну стратегічну політику розвитку підприємства, формувати дивідендну політику, контролювати кадрові питання. Таким чином, статутний капітал забезпечує право на управління виробничими факторами та майном підприємства.

7. Рекламна (репрезентативна) функція. Солідний статутний капітал (власний капітал) підприємства створює підґрунтя для довіри до нього не тільки з боку інвесторів, а й з боку постачальників факторів виробництва і споживачів готової продукції. Крім того, підприємству із солідним власним капіталом набагато легше залучити кваліфікований персонал [97].

Сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, вона не є ні поточною ринковою, ні іншою оцінкою підприємства для його власників, тобто не відображає поточну вартість прав власників підприємства. На величину власного капіталу суттєво впливають складові облікової політики підприємства, що стосуються обраних принципів, методів і процедур для визнання та оцінки елементів та статей балансу, зокрема його активів та

зобов'язань. Для кожної складової власного капіталу у бухгалтерському обліку планом рахунків виділено окремий рахунок з відповідною назвою.

Виділяють три основні джерела:

- внески засновників;
- нерозподілений прибуток;
- безоплатно одержані активи та суми дооцінки необоротних активів.

Саме ці джерела власного капіталу й складають загальну базову структуру капіталу будь-якого підприємства.

На менш важливою ніж функції власного капіталу є класифікація його складових. Так, Р.В. Варичева, залежно від джерела формування у власному капіталі виділяє дві групи вкладений та накопичений капітал [18, с.78].

Дані види розшифровуються таким чином :

1) вкладений капітал – це капітал, сформований за рахунок внесків власників підприємства, а також внаслідок конвертування боргових зобов'язань підприємства в акції або частки (паї);

2) накопичений капітал – це капітал, сформований внаслідок господарської діяльності підприємства.

Різноманітність факторів, які впливають на структуру власного капіталу, спричинила наявність в економічній літературі великої кількості напрямків класифікації власного капіталу підприємства. З огляду на підходи різних вчених щодо сутності власного капіталу та з урахуванням міжнародної практики ведення бухгалтерського обліку власний капітал включає:

1. Капітал власників – це сума капіталу внесеного засновниками. Ця сума складається з двох частин: зареєстрований – сума власного капіталу згідно з установчими документами за вирахуванням неоплаченого та вилученого капіталу; незареєстрований, тобто додатково вкладений засновниками – це результат від продажу акцій власної емісії або додаткові внески засновників на збільшення зареєстрованого капіталу підприємства після прийняття рішення про таке збільшення, але до державної реєстрації цих змін тощо.

2. Капітал, створений у процесі діяльності, тобто отриманий у результаті діяльності суб'єкта, (окрім результату від продажу акцій власної емісії) – це сума резервного капіталу та нерозподіленого прибутку або мінус непокріті збитки.

3. Інший додатковий, не вкладений власниками капітал формується за рахунок безоплатно отриманого майна, індексації майна тощо. Крім того, до власного капіталу належать відокремлені від нього складові: страхові резерви; цільове фінансування і цільові надходження; забезпечення майбутніх витрат і платежів [3,с.45] .

З фінансово-економічної точки зору на основі мінливості можна розділити постійні та змінні складові власного капіталу. Постійним є статутний капітал, що відображається в балансі в постійному розмірі та залишається незмінним до рішення загальних зборів товариства про його збільшення чи зменшення. Саме необхідність обов'язкового рішення загальних зборів щодо його зміни дає можливість визнавати його (умовно) постійним. Іншу частину складає перемінна складова власного капіталу, яка звичайно змінюється із року в рік та до якої відносять резервні капітали та фінансові результати господарської діяльності. За ступенем прозорості для зовнішніх користувачів власний капітал можна поділити на номінальний, який відповідає вартості розподілених серед власників майнових часток, та розрахунковий. Якщо до номінального капіталу додати інші змінні частини, такі, як додатковий та резервний капітали, резерви, сформовані за рахунок прибутку та фінансові результати за звітний період, отримуємо розрахунковий власний капітал [97].

В свою чергу, Ф.Ф. Бутинець приводить класифікацію власного капіталу за формою та рівнем відповідальності [16,с.830]:

1. За формою:
  - інвестований капітал – сума простих і привілейованих акцій за їх номінальною вартістю;
  - додатково вкладений капітал;

- подарований капітал – безоплатно отримані активи, безповоротна допомога;
- нерозподілений прибуток – частина прибутку, отриманого внаслідок ефективної діяльності підприємства, яка не була розподілена між акціонерами, власниками, а реінвестована у підприємство.

2. За рівнем відповідальності:

- статутний капітал – його сума визначена в установчих документах і підлягає обов'язковій реєстрації в Єдиному державному реєстрі підприємств, організацій;
- додатковий капітал – незареєстрований капітал, тобто додатково вкладений капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток тощо.

За діючим Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал поділяють на [62]:

- зареєстрований (пайовий) капітал,
- капітал у дооцінках,
- додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- неоплачений капітал;
- вилучений капітал

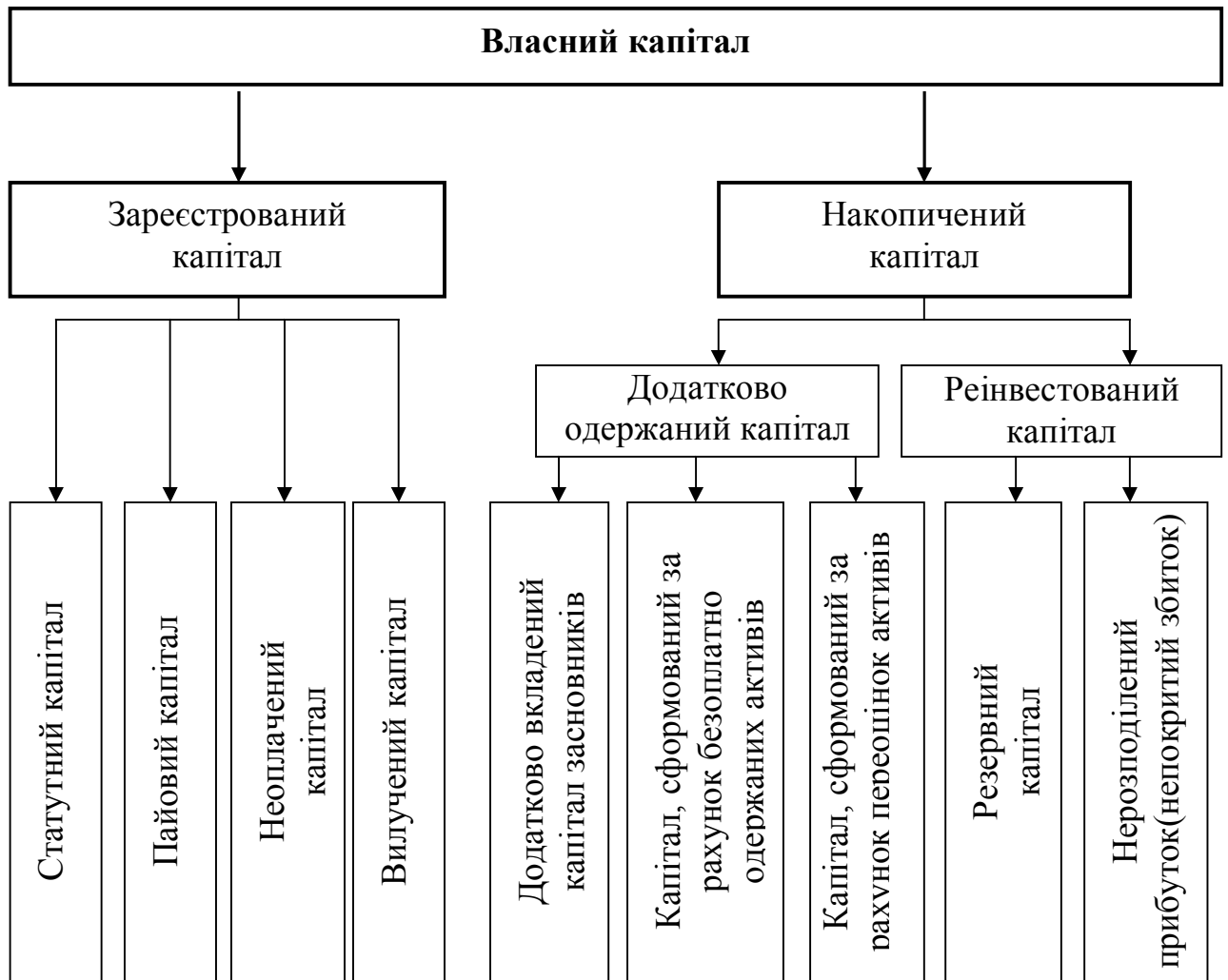
Узагальнюючи склад власного капіталу можна сказати, що структурними елементами власного капіталу виступають зареєстрований капітал та накопичений капітал тобто модифікуючі елементи капіталу підприємства. Як стверджує А.В. Хмелевська, модифікація першопочаткової заборгованості підприємства його засновникам, що характеризує власний капітал на дату реєстрації юридичної особи, здійснюється за двома напрямками:

- шляхом реінвестування прибутку, отриманого у результаті діяльності підприємства на основі сформованого зареєстрованого капіталу, що спонукує до появи таких складових власного капіталу, як нерозподілений прибуток (непокриті збитки) та резервний капітал;
- за переоцінкою необоротних активів, що з'явилися на підприємстві як внесок засновників у зареєстрований капітал або в процесі діяльності підприємства, чи безкоштовним отриманням підприємством за час його діяльності, що призводить до наявності інших складових власного капіталу, якими є елементи додаткового капіталу [91,с.185].

Дані напрями змінюють величину власного капіталу, тобто модифікують величину заборгованості підприємства перед його засновниками, що виникла у момент реєстрації суб'єкта господарювання у розмірі, що відповідає величині зареєстрованого капіталу.

Проаналізувавши основні підходи до класифікації власного капіталу, пропонуємо узагальнену класифікацію його складових серед яких варто виділити (рис. 1.5):

- зареєстрований капітал, що включає:
  - статутний капітал;
  - пайовий капітал;
  - неоплачений капітал (корегує);
  - вилучений капітал (корегує);
- накопичений капітал, що включає:
  - додатково одержаний капітал, тобто:
    - додатково вкладений капітал засновниками;
    - капітал, сформований за рахунок безоплатно одержаних активів;
    - капітал, сформований за рахунок переоцінок активів;
  - реінвестований капітал, тобто:
    - нерозподілений прибуток (непокриті збитки);
    - резервний капітал.

Рисунок 1.5 - Загальна структура власного капіталу

Розглянувши класифікацію власного капіталу більш детально зупинимось на його складових.

Зареєстрований (пайовий) капітал – це юридично оформлена, офіційно об’явлена й належним чином зареєстрована частина внесків власників до капіталу підприємства. Він включає статутний капітал господарських товариств, державних і комунальних господарств та пайовий капітал.

Статутний капітал – це організаційно-правова форма капіталу, величина якого визначається установчими документами господарюючого суб’єкта згідно з чинним законодавством. Це сукупність внесків засновників в майно, виражених у грошовому вимірнику, при створенні підприємства для забезпечення його статутної діяльності. Законодавство України передбачає

мінімальні обсяги статутних капіталів, нижче від яких державна реєстрація підприємства не допускається.

Пайовий капітал. Цей вид капіталу використовують кредитні спілки, підприємства споживчої кооперації та інші колективні підприємства, у яких в установчих документах фіксуються внески засновників у вигляді паїв, пайових внесків. Пайовий капітал складається з суми пайових внесків усіх членів спілки, як індивідуальних так і колективних.

Неоплачений капітал. Даний вид капіталу притаманний тим підприємствам, у яких є в наявності статутний або пайовий капітал. Він виникає завдяки тому, що згідно законодавства підприємство може розпочати свою діяльність маючи в наявності не повністю сформованими вказані види капіталу. Цей вид капіталу являє собою суму боргових вимог до засновників стосовно внесків до статутного капіталу.

Вилучений капітал – це фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених акціонерним товариством у його учасників. Цей вид капіталу притаманний корпоративним підприємствам. Акціонерне товариство має право викупити в акціонера оплачені ним акції. Акції викупуваються з метою їх наступного анулювання або перепродажу, чи поширення серед інших осіб. Вилучений капітал являє собою фактичну собівартість викуплених акцій власної емісії. Викуплені акції мають бути реалізовані чи анульовані протягом року. В цей період розподіл прибутку акціонерного товариства здійснюється без врахування викуплених власних акцій.

Друга група елементів власного капіталу, накопичений капітал, формується внаслідок діяльності підприємства.

Капітал у дооцінках узагальнює інформацію про дооцінки об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, уцінки таких об'єктів в межах сум раніше проведених дооцінок.

Додатковий капітал складається із емісійного доходу, тобто доходу одержаного від розміщення акцій власної емісії за цінами, які перевищують

номінальну вартість дооцінки активів; безоплатного одержання необоротних активів; іншого додаткового капіталу.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) – це чистий фінансовий результат діяльності підприємства після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу.

Резервний капітал є невід’ємним елементом власного капіталу, який формується для використання та покриття збитків і пов’язаних з ними зобов’язань та захистить підприємство від банкрутства в умовах економічної кризи, спаду виробництва та реалізації продукції.

Розглядаючи економічну сутність власного капіталу, потрібно відзначити найважливіші характеристики капіталу, які полягають у тому, що він постає основним чинником виробництва, характеризує фінансові ресурси підприємства, які приносять прибуток використовується як головне джерело формування добробуту його власників, є головним виміром ринкової вартості підприємства. Його динаміка – важливий показник ефективності господарської діяльності.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи розглянуті теоретичні аспекти обліку власного капіталу, ми дійшли таких висновків:

1. Розглянувши думки вчених з приводу трактування дефініції «капітал», виявлено її неоднозначність, складність і багатогранність. Всі досліджені нами визначення доповнюють одне одного і надають можливість найбільш повно та зрозуміло висвітлити дефініцію «капітал». Узагальнивши їх ми дійшли висновку, що капітал – це вкладення в господарську діяльність, авансована вартість яких в процесі свого руху приносить більшу вартість від первісної.

2. Значення капіталу для підприємств будь-якої форми власності та організаційно-правової форми важко переоцінити, оскільки він виступає основою функціонування будь-якого суб’єкта господарювання. Аналізуючи дане поняття можна сказати, що воно є багатоаспектним, зокрема: виступає як

об'єкт економічного управління; є накопиченою цінністю; є виробничим ресурсом, тобто фактором виробництва; виступає інвестиційним ресурсом; є об'єктом власності та розпорядження; є носієм фактора ліквідності; є носієм фактора ризику; виступає як об'єкт надання тимчасових переваг; є об'єктом купівлі-продажу; виступає джерелом доходу підприємства; є головним показником ринкової вартості підприємства; є важливим показником рівня ефективності господарської діяльності підприємства.

3. Дослідивши підходи різних вчених до класифікації капіталу нами проведено їх узагальнення шляхом об'єднання схожих за своєю природою ознак. Також, нами запропоновано нові класифікаційні ознаки, зокрема за суб'єктами фінансування (відповідно якої виділено приватний, підприємницький та державний види капіталу) та за способами формування (відповідно якої виділено зовнішній та внутрішній види капіталу). Узагальнена класифікація, враховує особливості функціонування капіталу підприємства та дозволяє більш раціонально управляти ефективністю його формування і використання.

РОЗДІЛ 2

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

2.1 Формування та облік зареєстрованого (пайового) капіталу

Облік власного капіталу підприємства є складним, багатоаспектним завданням, під час розв'язання якого слід враховувати не лише загальний фінансовий стан підприємства та його діяльність, а й кон'юнктуру ринку та економічний стан його кредиторів та дебіторів. Облік власного капіталу показує, наскільки забезпечене підприємство коштами для нормального функціонування. Таким чином, бухгалтерський облік здійснює спостереження, вимірювання, фіксацію та контроль за розміром власного капіталу.

Найбільшу питому вагу у структурі власного капіталу займає зареєстрований (пайовий) капітал.

Зареєстрований капітал – юридично оформлена, офіційно об'явлена і належним чином зареєстрована частина внесків власників до капіталу підприємства [103].

У складі зареєстрованого капіталу виділяють:

- статутний капітал – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства;
- пайовий капітал – сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарської діяльності, а саме: суми пайових внесків членів споживчого товариства, колективного сільськогосподарського підприємства, житлово-будівельного кооперативу, кредитної спілки та інших підприємств, що передбачені установчими документами.

Сутність зареєстрованого капіталу визначається через його функції. До даного часу питання функцій зареєстрованого капіталу у наукових джерелах не розглядалося, тому зупинимося на функціях його складових, зокрема статутного капіталу. Переважна більшість науковців виділяють три функції статутного капіталу: стартову (функцію джерела коштів для започаткування

діяльності), гарантійну (щодо гарантування інтересів кредиторів) та регулятивну (функцію визначення обсягу корпоративних прав, тобто частки участі кожного в товаристві).

Інші вчені називають ще декілька функцій. Зокрема, С.В. Глібоко окремо виділяє організаційну функцію, М.Г. Іонцев, Т.В. Кашаніна й Ю.О. Тарасенко відповідно – індикаторну (контрольну) функцію, О.Р. Кібенко й А.В. Пендак – облікову, О.М. Кірсанов – суверенітетну [39,с.39]. Кравченко С.С. також виділяє ще такі як: стартова - для розпочинання діяльності створюваної юридичної особи; гарантійна, що відповідає за належний рівень відповідальності юридичної особи; функція визначення вкладів учасників для здійснення ними своїх корпоративних прав [88].

На противагу зазначеним думкам В.М. Кравчук виділяє такі чотири функції:

1) інституційну - без формування статутного капіталу неможливе створення деяких юридичних осіб. Якщо статутний капітал не буде сформовано, орган, що здійснює державну реєстрацію юридичних осіб, відмовить у реєстрації;

2) інформаційну - відомості про статутний капітал, насамперед про його розмір, розподіл між учасниками, предмет внесків, порядок формування, мають важливе інформаційне значення. Розмір статутного капіталу та розподіл часток між учасниками дозволяє оцінити ризик учасників, розподіл голосів між ними та вплив на діяльність товариства;

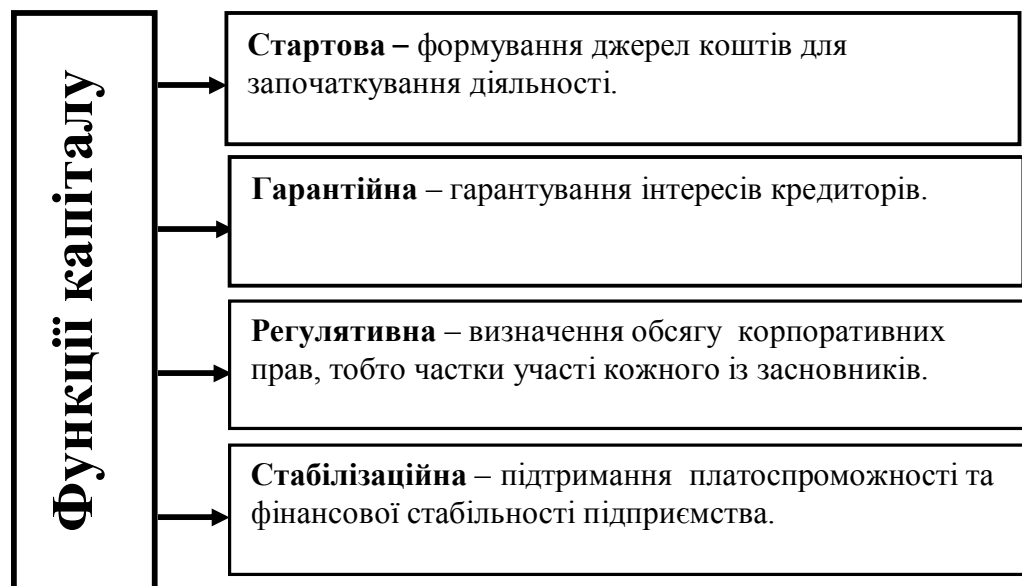
3) економічну - статутний капітал є одним із джерел формування майна юридичної особи, тобто за рахунок внесків засновників (учасників) фінансується діяльність підприємства;

4) гарантійну - розмір статутного капіталу свідчить про мінімальну вартість чистих активів товариства, тобто статутним капіталом визначається мінімальний розмір майна товариства, що гарантує інтереси його кредиторів [45,с.19].

Як бачимо, єдиної думки стосовно функцій статутного капіталу немає.

Що ж стосується функцій зареєстрованого капіталу, то у наукових колах дане питання не досліджувалось. Разом з тим, зважаючи на однакову природу зареєстрованого та статутного капіталу можна видіти такі функції зареєстрованого капіталу (рис. 2.1):

- 1) стартову - формування джерел коштів для започаткування діяльності;
- 2) гарантійну - гарантування інтересів кредиторів;
- 3) регулятивну - визначення обсягу корпоративних прав, тобто частки участі кожного в товаристві;
- 4) стабілізаційну - підтримання платоспроможності та фінансової стабільності підприємства.

Рисунок 2.1 - Основні функції зареєстрованого капіталу

Відповідно до діючого законодавства акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю повинні створити статутний капітал. Статутний капітал - це єдиний з видів капіталу, який персоніфікується. В залежності від організаційно-правової форми підприємства існують певні відмінності формування, а, отже, і обліку статутного капіталу. Таким чином, наявність та розмір частки кожної із складових капіталу залежить від організаційної форми підприємства [28] . Особливості формування статутного капіталу залежності від організаційно-правової форми згруповані нами у (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Особливості формування статутного капіталу підприємства в залежності від організаційно-правової форми

Норма законодавства	Акціонерне товариство	Товариство з обмеженою відповідальністю	Приватне підприємство
1	2	3	4
Кількість учасників	Максимальна кількість акціонерів відсутня. Частка привілейованих акцій у загальному обсязі статутного капіталу акціонерного товариства не може перевищувати двадцяти п'яти відсотків.	100 осіб. При перевищенні цієї кількості ТОВ підлягає перетворенню на акціонерне товариство протягом одного року, а зі впливом цього строку - ліквідації у судовому порядку, якщо кількість його учасників не зменшиться до встановленої межі.	Відсутні обмеження щодо фізичних осіб, проте є обмеження щодо єдиного учасника юридичної особи.
Мінімальний розмір статутного капіталу	1250 мінімальних зарплат	Не встановлено	Не встановлено
Визнання іноземних інвестицій	У разі якщо в статутному капіталі підприємства іноземна інвестиція становить не менш як 10%, воно визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить 100%, вважається іноземним підприємством.		
Валюта статутного капіталу	Національна валюта. Оцінка інвестицій в іноземній валюті здійснюється в конвертованій валюті та в національній валюті за курсом, встановленим Національним банком України.		
Заборонено використовувати для формування статутного капіталу	Бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу, векселі, майно державних (комунальних) підприємств, яке відповідно до закону не підлягає приватизації, та майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ, якщо інше не передбачено законом, право користування земельною ділянкою державної або комунальної власності для сільськогосподарських потреб.		Внески в нематеріальній формі
Термін внесення статутного капіталу	До дати затвердження результатів розміщення першого випуску акцій.	До закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства.	Відсутній

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
Можливість зміни розміру статутного капіталу	Так, але не менше законодавчо встановленого мінімуму. Збільшення статутного капіталу допускається після його повної сплати, заборонено для покриття збитків, крім випадків, встановлених законом.	Так, але після внесення усіма його учасниками вкладів у повному обсязі.	Так
Обов'язок зменшити статутний капітал	Якщо після закінчення другого та кожного наступного фінансового року вартість чистих активів акціонерного товариства виявиться меншою від статутного капіталу, необхідно оголосити про зменшення статутного капіталу та зареєструвати відповідні зміни до статуту у встановленому порядку. Якщо вартість чистих активів товариства стає меншою від мінімального розміру статутного капіталу, встановленого законом, товариство підлягає ліквідації.	Якщо після закінчення другого чи кожного наступного фінансового року вартість чистих активів виявляється меншою від статутного капіталу, необхідно оголосити про зменшення свого статутного капіталу і зареєструвати відповідні зміни до статуту в установленому порядку, якщо учасники не прийняли рішення про внесення додаткових вкладів. Якщо вартість чистих активів товариства стає меншою від визначеного законом мінімального розміру, товариство підлягає ліквідації.	Відсутній
Орган, що приймає рішення щодо змін розміру статутного капіталу	Загальні збори акціонерів	Загальні збори учасників	Засновник, засновники

Формування зареєстрованого капіталу дуже трудомісткий та важливий процес. Відповідно до законодавчої бази України до статутного капіталу можна вносити: грошові кошти, у т.ч. в іноземній валюті; рухоме майно; нерухоме

майно; права користування майном; права користування землею, водою та іншими природними ресурсами; майнові права на об'єкти інтелектуальної власності; майнові права (права вимоги); цінні папери; частку (її частину) у статутному капіталі. У випадку формування внесків майном виникає питання щодо грошової оцінки такого майна при зарахуванні на баланс. На нашу думку, при формуванні статутного капіталу доцільно було б визначити необхідність залучення незалежного оцінювача для оцінки негрошових внесків власників. Окрім того, у вітчизняному законодавстві відсутні рекомендації щодо методики оцінки. Тому, слід погодитись із О.Х. Юлдашевим, що оцінку внесків можна виконувати із застосуванням положень Міжнародних стандартів оцінки МСО 1-4 та норм професійної діяльності оцінювачів, затверджених Радою Українського товариства оцінювачів, особливо якщо це стосується іноземних інвестицій.

Ще одним проблемним питанням при формуванні статутного капіталу є внески в іноземній валюті. По суті, внесок в статутний капітал іноземного інвестора є немонетарною статтею балансу і тому не підлягає переоцінці у зв'язку зі зміною курсу. Тобто, внески учасників до статутного капіталу підприємства оцінюються і фіксуються в установчих документах в національній за курсом Національного банку України (далі – НБУ) на дату підписання статуту і надалі не підлягають перерахуванню у зв'язку зі змінами курсів іноземної валюти. Що ж стосується неповністю сплаченого капіталу, то у деяких джерелах він трактується як монетарна стаття балансу, оскільки відображає заборгованість засновників (учасників) господарського товариства за внесками до статутного капіталу підприємства. На нашу думку, це є неправомірним, адже згідно П(С)БО 21 монетарними статтями балансу є статті про кошти, активи і зобов'язання, які будуть сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів. До монетарних статей належать: грошові кошти в касі, на рахунках в установах банків, в органах Державного казначейства, фінансові вкладення; кредити банків та інші позики; дебіторська заборгованість та зобов'язання, що будуть отримані чи сплачені у визначеній

сумі грошей або їх еквівалентів [61,с.265]. Таким чином, неповністю сплачений капітал не відноситься до монетарних статей, оскільки може вноситися як в грошовій, так і в негрошовій формі.

Для відображення процесу формування та операцій з капіталом призначений 4 клас Плану рахунків бухгалтерського обліку «Власний капітал та забезпечення зобов'язань».

Операції пов'язані із формуванням зареєстрованого капіталу відображаються з використанням рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал». Даний рахунок використовується для обліку й узагальнення інформації про стан та рух статутного, іншого зареєстрованого капіталу підприємства, його пайового капіталу відповідно до законодавства й установчих документів, а також внесків до оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу.

Рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» містить такі субрахунки:

- 401 «Статутний капітал» - відображається статутний капітал господарських товариств, державних і комунальних підприємств. Сальдо на цьому субрахунку повинно відповідати розміру статутного капіталу, який зафіксовано в установчих документах підприємства. Аналітичний облік статутного капіталу ведеться за видами капіталу за кожним засновником, учасником, акціонером тощо;

- 402 «Пайовий капітал» - відображається і узагальнюється інформація про суми пайових внесків членів споживчого товариства, колективного сільськогосподарського підприємства, житлово-будівельного кооперативу, кредитної спілки та інших підприємств, що передбачені установчими документами;

- 403 «Інший зареєстрований капітал»- відображається зареєстрований капітал інших підприємств, зокрема приватних підприємств, формування якого передбачено в установчих документах;

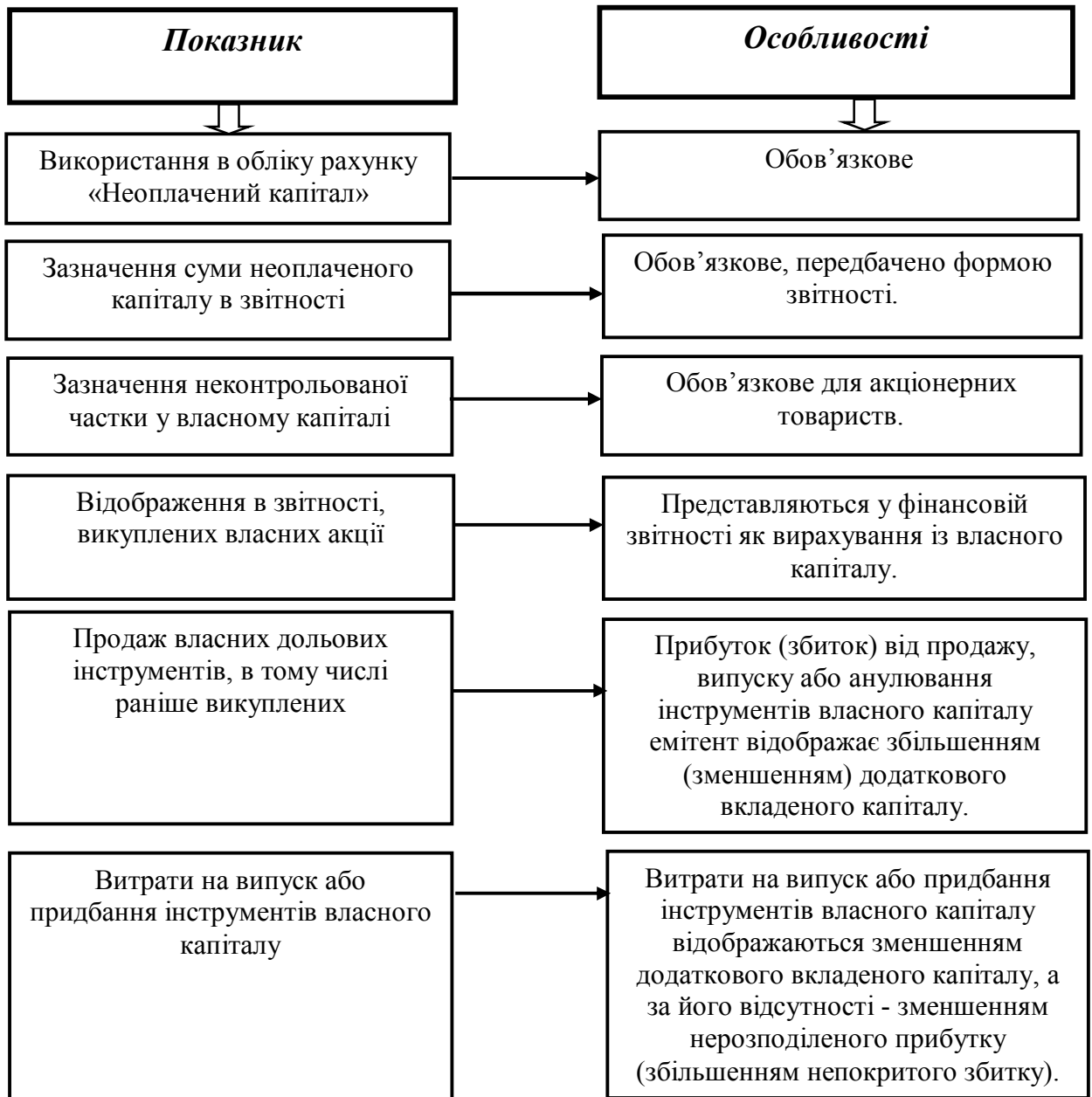
- 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» - відображаються внески, які надходять для формування статутного капіталу,

зокрема акціонерного товариства, після його оголошення і до реєстрації відповідних змін до установчих документів.

Як вже вище зазначалося, на субрахунку 404 відображається сума внесеного незареєстрованого статутного капіталу. Згідно п. 4 ст. 16 ЗУ «Про господарські товариства» рішення про зміну розміру статутного (складеного) капіталу товариства набирає чинності з дня внесення таких змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців [30]. Окрім того, якщо підприємству відмовлено у реєстрації такого статутного капіталу, він підлягає поверненню власникам. Тому суму незареєстрованого статутного капіталу нелогічно відносити до зареєстрованого капіталу і відображати на рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал». Такі внески доцільно відображати на субрахунку 401 «Статутний капітал» лише після реєстрації, а до того варто обліковувати їх як додаткові внески засновників на добровільних засадах з метою забезпечення розвитку підприємства, тобто у складі іншого вкладеного капіталу на субрахунку 422 «Інший вкладений капітал».

Облік статутного капіталу в Україні регламентується ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні, «Національним положення (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій тощо.

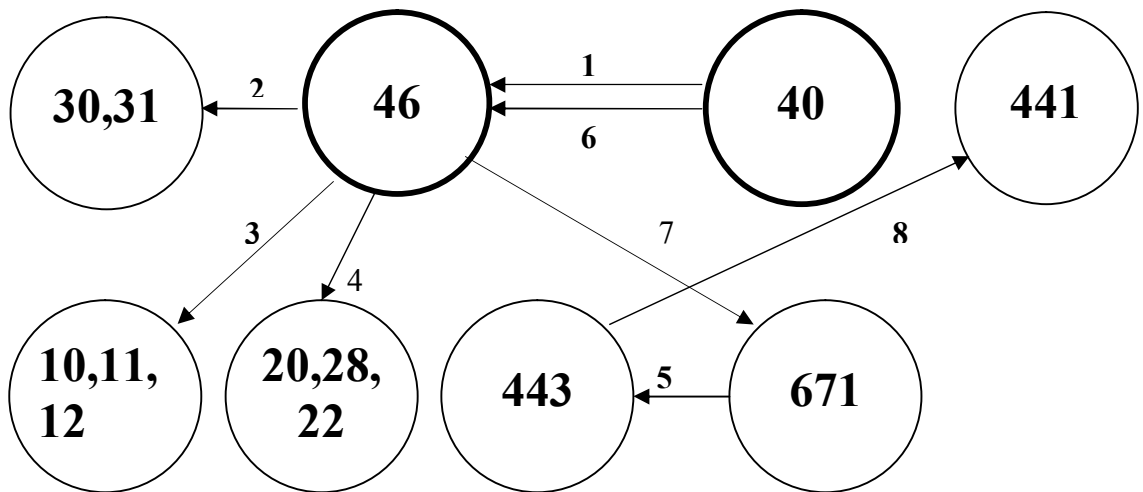
Особливості регламентування вітчизняного обліку статутного капіталу відображені на рис. 2.2.

Рисунок 2.2 - Основні риси обліку статутного капіталу за національними стандартами

Відображення основних операцій з формування і збільшення статутного капіталу суб'єктів господарювання відповідно відобразимо на рис. 2.3.

Рисунок 2.3 - Кореспонденція рахунків обліку формування статутного капіталу

Пояснення до рис. 2.3:

1. Сформовано статутний капітал відповідно до установчих документів.
2. Відображено внески засновників коштами на поточний рахунок у банку або в касу.
3. Відображено внески засновників необоротними активами (основними засобами, нематеріальними активами, іншими необоротними активами).
4. Відображено внески засновників запасами (виробничі запаси, МШП, товари).
5. Відображено нарахування дивідендів на користь учасників товариства і відповідну заборгованість з їх виплати.
6. Зареєстровано і відображено в обліку додаткові внески до статутного капіталу.
7. Здійснено взаємозалік нарахованих дивідендів та додаткових внесків до статутного капіталу.
8. Відображено у кінці року закриття сальдо за субрахунком 443 у кореспонденції із субрахунком 441.

При відображенні операцій зі збільшення статутного капіталу шляхом додаткових внесків коштами, запасами, необоротними активами кореспонденції рахунків будуть такими самими, як і при формуванні статутного капіталу.

Не менш важливим є відображення зменшення статутного капіталу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Порядок відображення основних операцій зі зменшення статутного капіталу суб'єктів господарювання

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1.	Відображено вартість послуг сторонніх організацій, пов'язаних зі зменшенням статутного капіталу, за рахунок додаткового капіталу	422	631
2.	Відображено вартість послуг сторонніх організацій, пов'язаних зі зменшенням статутного капіталу, за рахунок нерозподіленого прибутку (збільшення непокритого збитку)	443	631, 685
3.	Відображено зменшення статутного капіталу	401	672
4.	Відображено повернення внесків учасникам підприємства через касу або на картрахунок	672	30, 31
5.	Відображено перерахування коштів з банківського рахунку за отримані послуги, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу	631, 685	31

При зменшенні статутного капіталу, здійснюваному для збільшення додаткового капіталу, а також для покриття збитків діяльності (тобто в цих випадках відбувається перегрупування засобів у структурі власного капіталу) кореспонденції рахунків з відображення витрат на зменшення статутного капіталу залишаються такими самими, як зазначено вище. Проте безпосереднє зменшення статутного капіталу в даному випадку відображається такою кореспонденцією рахунків: дебет рахунку 401 - кредит субрахунку 425 «Інший додатковий капітал» [12].

Акціонерні товариства мають свої особливості при формуванні та зміні статутного капіталу. Формування статутного капіталу акціонерного товариства здійснюється шляхом випуску певної кількості акцій рівною номінальною вартістю. Крім того, при відображенні операцій з емісії акцій слід врахувати, що відповідно до п. 25 П(С)БО 13 витрати на їх придбання як інструментів власного капіталу відображаються зменшенням додаткового вкладеного капіталу, а за його відсутності — зменшенням нерозподіленого прибутку (збільшенням непокритого збитку). Причому до таких витрат включаються

лише витрати на оплату послуг сторонніх організацій з операцій, у результаті яких відбувається зміна розміру власного капіталу підприємства [81]. Типова кореспонденція рахунків із зменшенням статутного капіталу в акціонерних товариствах відображена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Типова кореспонденція рахунків із зменшенням статутного капіталу
в акціонерних товариствах**

№	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1	2	3	4
Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства шляхом викупу та анулювання частини акцій			
1.	Відображено витрати на оплату послуг сторонніх організацій, пов'язаних зі зменшенням статутного капіталу, за рахунок зменшення додаткового капіталу	421	631
2.	Відображено витрати на оплату послуг сторонніх організацій, пов'язаних зі зменшенням статутного капіталу, за рахунок нерозподіленого прибутку (збільшення непокритого збитку)	443	631
3.	Відображено операції з викупу акцій	451	30, 31
4.	Відображено операції з викупу акцій	401	451
5.	Відображено перерахування коштів з банківського рахунку за отримані послуги, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу	631	31
Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства з метою покриття збитків			
6.	Відображено витрати на оплату послуг сторонніх організацій, пов'язаних зі зменшенням статутного капіталу, за рахунок нерозподіленого прибутку (збільшення непокритого збитку)	443	631
7.	Відображено зменшення статутного капіталу	401	442
8.	Відображено перерахування коштів з банківського рахунку за отримані послуги, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу	631	31

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4
Зменшення статутного капіталу акціонерного товариства у разі повернення частини внесків усім акціонерам			
9.	Відображено витрати на оплату послуг сторонніх організацій, пов'язаних зі зменшенням статутного капіталу, за рахунок нерозподіленого прибутку (збільшення непокритого збитку)	443	631
10.	Відображено зменшення статутного капіталу	401	672
11.	Відображено повернення частини внесків учасникам акціонерного товариства	672	30, 31
12.	Відображено перерахування коштів з банківського рахунку за отримані послуги, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу	631	31

Що ж стосується документування операцій зі статутним капіталом, то для фіксування інформації про формування статного капіталу господарські товариства використовують типові та самостійно розроблені форми первинних документів: виписки банку, прибуткові касові ордери, акти приймання-передачі основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, накладні, бухгалтерські довідки, засновницький опис майна, акти оцінки майна суб'єктів оціночної діяльності та інші.

Від організації аналітичного обліку статутного капіталу на підприємстві залежить правильність визначення частки кожного власника (учасника). Організація аналітичного обліку статутного капіталу відбувається за видами капіталу по кожному засновнику, акціонеру залежно від особливостей формування й розміру капіталу кожного конкретного підприємства. Робочим планом рахунків слід передбачити таку деталізацію (субрахунки першого, другого порядку, аналітичні рахунки), яка б забезпечувала оперативну інформацію про склад статного капіталу підприємства.

Одним з основних моментів організації обліку на будь-якій ділянці є формування відповідних записів у документі про облікову політику. Стосовно організації обліку статутного капіталу доцільним буде описати в наказі про облікову політику:

- номенклатуру робочих бухгалтерських рахунків, а також побудову аналітичних рахунків з обліку статутного капіталу;
- порядок збільшення та зменшення статутного капіталу;
- встановлення порядку визначення складу учасників;
- підхід до оцінки негрошових внесків до статутного капіталу;
- форми первинних документів щодо підтвердження інформації про формування та рух статутного капіталу.

Формування статутного капіталу є обов'язковою умовою при створенні господарського товариства, оскільки їх установчі документи повинні закріплювати його розмір, склад, частки учасників, порядок формування та зміни тощо.

Ще одним з видів зареєстрованого капіталу є пайовий капітал. На облік пайового капіталу впливає його спосіб формування – у вигляді грошових коштів чи майна фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у підприємстві для здійснення його господарсько-фінансової діяльності. Особливістю пайового капіталу є те, що його розмір не реєструється у статуті суб'єкта господарювання, тому нові внески чи їх вилучення не вимагають перереєстрації статуту в органах державної влади. У зв'язку з цим пайовий капітал формується в міру фактичної передачі пайовиками своїх внесків. Зокрема, при передачі внесків у грошовій формі дебетуються рахунки 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках» та кредитується субрахунок 402 «Пайовий капітал». В свою чергу, при виході учасника робиться обернене проведення: Д-т 402 К-т 30, 31.

Єдиної законодавчої бази формування, руху та обліку пайового капіталу не існує. А тому кожний суб'єкт господарювання при вирішенні таких питань керується нормами спеціального законодавства і власного статуту.

2.2 Облікові аспекти формування та використання нерозподілених прибутків (непокритих збитків) як складової власного капіталу

Для бухгалтерського обліку прибутку важливе значення має нерозподілений прибуток, адже він відображається у балансі підприємства та є кінцевим результатом.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) є частиною чистого прибутку, що лишається у підприємства після виплати доходів власникам. Тобто формування та накопичення нерозподіленого прибутку починається з визначення чистого прибутку.

Процес визначення зводиться до того, що усі доходи протягом звітного періоду накопичуються за кредитом рахунків 7 класу «Доходи і результати діяльності» із наступним їх списанням, в порядку закриття, у кредит рахунку 79 «Фінансовий результат». При цьому, витрати підлягають накопиченню за дебетом рахунків 9 класу «Витрати діяльності», що в кінці звітного періоду списуються у дебет рахунку фінансових результатів. Саме на рахунку фінансових результатів відображається сума чистого прибутку чи збитку, яка зазначена у формі 2 «Звіт про фінансові результати».

Загалом, «Звіт про фінансові результати» є основою для отримання інформації про формування і використання прибутку. Тут наведені статті, які узагальнюють фінансовий результат від всіх видів діяльності і формують чистий прибуток, зокрема [73] :

- чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ;
- валовий прибуток (збиток);
- фінансові результати від операційної діяльності;
- фінансові результати до оподаткування;
- чистий фінансовий результат (прибуток чи збиток).

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) податку на додану вартість, акцизного збору, інших зборів, тощо.

Різниця між чистим доходом і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) називається валовим прибутком (збитком).

Фінансовий результат від операційної діяльності, визначається, як сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу за мінусом адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Фінансовий результат до оподаткування визначається як сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів за мінусом фінансових та інших витрат.

Вирішальний чистий фінансовий результат визначається, різниця між прибутком до оподаткування та сумою податку з прибутку.

Тобто, чистий прибуток – це позитивний підсумковий результат функціонування підприємства за вирахуванням податку на прибуток, тобто це той прибуток, що підприємство може застосовувати в ході діяльності.

Отриманий чистий прибуток поділяється на дві частини:

- розподілений;
- нерозподілений.

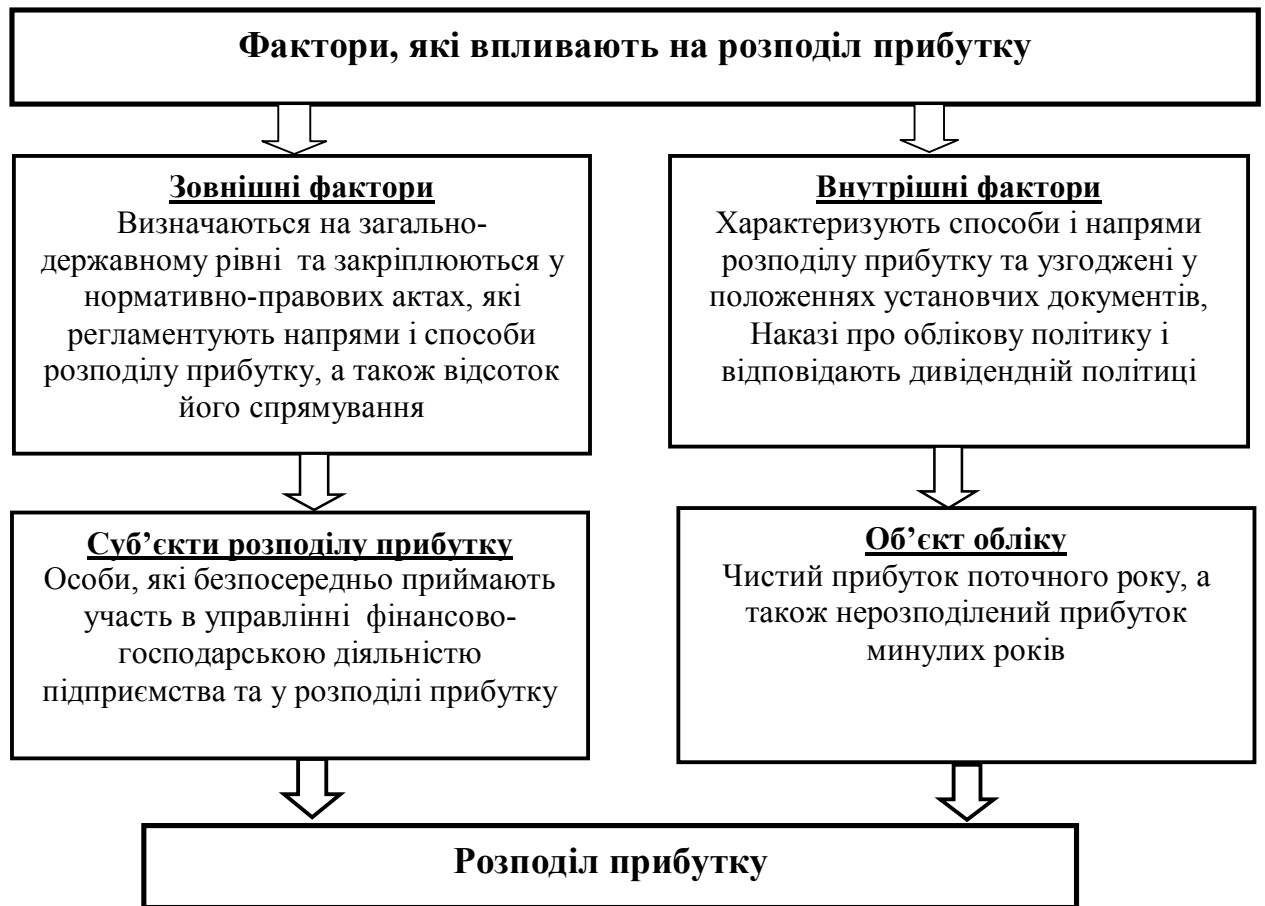
Розподілений прибуток - характеризує частину сформованого прибутку, що на даний момент вже розподілена й не використана в ході господарської діяльності.

Базою для розподілу прибутку підприємства є забезпечення необхідної пропорційності між поточним його використанням і акумулюванням для забезпечення виробничого потенціалу.

Вплив чинників на розподіл прибутку зображено на рисунку 2.4

Нерозподілений прибуток – це елемент чистого прибутку підприємства, що утримується на підприємстві, для здійснення розподілу іншої частини на виплату дивідендів, поповнення резервного капіталу та інші цілі [94] .

А.С. Бакаєв трактує нерозподілений прибуток, як підсумковий фінансовий результат, отриманий по результатам діяльності підприємства за звітний рік, що визначає збільшення капіталу за звітний рік і за цілий період діяльності підприємства [95].

Рисунок 2.4 – Вплив факторів на розподіл прибутку

Таке трактування поняття не показує процесу утворення цього прибутку, а лише подає його як статичний показник діяльності підприємства, який є кінцевим результатом, що утворюється після виконання всіх господарських операцій за звітний період.

Нерозподілений прибуток є лише частиною чистого, тому доречніше нерозподілений прибуток визначати як частину чистого прибутку та вводити ще й інші підтвердження, що характеризують нерозподілений прибуток. Одним із таких критеріїв є сума прибутку, що не виплачена як дивіденди. Тобто нерозподілений прибуток – це частина прибутку, що залишається на підприємстві після виплати дивідендів засновникам.

В.І. Кузь зазначає, що в залежності від інтересів по відношенню до величини отриманих фінансових результатів суб'єкти розподілу прибутку в силу наданих їм можливостей будуть використовувати елементи облікової політики у досягненні поставлених цілей. Проте, слід зауважити, що в окремих

суб'єктів інтереси можуть змінюватися в залежності від обставин, що мали місце або що склалися. Напрями маніпуляції величиною прибутку за допомогою альтернативності варіантів щодо оцінки окремих об'єктів зі сторони власників залежать від ряду факторів: числа власників, величини часток у майні підприємства тощо [49,с.45] .

Для обліку нерозподіленого прибутку (непокритих збитків) у Плані рахунків передбачений рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». За дебетом цього рахунку відображаються збитки та використані прибутки, кредитом рахунку - збільшення прибутку від усіх видів діяльності. Сальдо рахунку може бути як дебетове, так і кредитове. Дебетове сальдо показує – суму певних збитків минулих і поточного років, кредитове сальдо залишок невикористаного прибутку на кінець звітного року.

Рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» відповідають такі субрахунки:

- 441 «Прибуток нерозподілений»;
- 442 «Непокриті збитки»;
- 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді».

Шляхом переведення частини прибутку на рахунок 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» відбувається його розподіл на виплату дивідендів, поповнення резервного капіталу, погашення збитків минулих років, тощо. А інша частина прибутку утримується нерозподіленою і обліковується на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». Як підсумок рахунок 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» має нульове сальдо на кінець періоду, адже частина прибутку, що накопичується на рахунку 443 відразу ж списується для поповнення або створення капіталів [23] .

Якщо на субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений» наявне кредитове сальдо, то на цю суму підприємство має нерозподілений прибуток поточного року, котрий підлягає відображенню у рядку 1420 першого розділу пасиву форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Також у вищенаведеному рядку відображається чистий фінансовий результат поточного року, тобто сальдо

рахунку 79 «Фінансові результати». Так, наприклад у рядку 1420 балансу ДП «Рогатинське лісове господарство» за 2015 р. зазначена сума прибутку 12 тис. грн., яка була сформована за рахунок непокритого збитку минулих років, тобто дебетового залишку по субрахунку 442 (64 тис. грн.) та поточного прибутку, тобто кредитового залишку по субрахунку 791. Це, нашу думку, є не зовсім правомірним, адже дані види прибутку в бухгалтерському обліку нетотожні і мають обліковуватись окремо. Зокрема, прибуток поточного року підлягає розподілу лише в кінці звітного періоду (року). Тому необхідно чистий прибуток (збиток) поточного року відобразити у Балансі відокремлено від нерозподіленого прибутку (збитку) минулих років і лише за результатами року після реформації балансу зводити їх в одне ціле.

2.3 Особливості відображення в обліку інших видів власного капіталу

Капітал завжди є необхідною умовою діяльності – від моменту створення суб'єкта господарювання до його ліквідації або реорганізації, а тому важливою характеристикою будь-якого підприємства є ефективність його управління капіталом.

Однією із складових власного капіталу є капітал у дооцінках, який формується з сум дооцінок основних засобів, нематеріальних активів, фінансових інструментів, інших необоротних активів.

Для обліку капіталу у дооцінках використовується рахунок 41 «Капітал у дооцінках», на якому здійснюється облік та узагальнення інформації про дооцінку (уцінку) необоротних активів і фінансових інструментів, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу і розкриваються у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід).

Рахунок 41 «Капітал у дооцінках» містить такі субрахунки [33]:

- 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів»;

- 412 «Дооцінка (уцінка) нематеріальних активів»;
- 413 «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів»;
- 414 «Інший капітал у дооцінках».

Ще однією складовою власного капіталу, що виступає об'єктом бухгалтерського обліку є додатковий капітал. Інформація про даний вид капіталу розкривається окремою статтею у фінансовій звітності.

Для обліку додаткового капіталу використовується рахунок 42 «Додатковий капітал», на якому здійснюється узагальнення інформації про суми перевищення реалізації випущених акцій над номінальною вартістю; суми накопичених курсових різниць при переоцінці неоплаченого капіталу; вартість безкоштовно отриманих підприємством необоротних активів, тощо.

Рахунок 42 «Додатковий капітал» має такі субрахунки [33]:

- 421 «Емісійний дохід»;
- 422 «Інший вкладений капітал»;
- 423 «Накопичені курсові різниці»;
- 424 «Безоплатно одержані необоротні активи»;
- 425 «Інший додатковий капітал».

За кредитом рахунку 42 «Додатковий капітал» відображається збільшення додаткового капіталу, за дебетом відповідно його зменшення.

У процесі здійснення господарської діяльності підприємства додатковий капітал може змінюватися за допомогою операцій, що наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Зміна додаткового капіталу під впливом різних подій

Події, що призводять до збільшення додаткового капіталу	Події, що призводять до зменшення додаткового капіталу
1	2
Розміщення акцій за вартістю, що є вища від номінальної	Розміщення акцій за вартістю, що є нижча від номінальної
Придбання чи продаж викуплених акцій за ціною, що є нижча від номінальної вартості чи/або попередньо виплаченої вартості	Придбання чи продаж викуплених акцій за ціною, що є вища від номінальної вартості чи/або попередньо виплаченої вартості

Продовження таблиці 2.4

1	2
Продаж викуплених акцій за ціною, що є вища від вартості придбання (при веденні обліку методом витрат)	Продаж викуплених акцій за ціною, що є нижча від вартості придбання (при веденні обліку методом витрат)
Внесення незареєстрованих (додаткових) внесків засновниками	Повернення незареєстрованих (додаткових) внесків засновникам
Плюсова курсова різниця, що виникає при внесенні неоплаченого капіталу, вартість якого виражена в іноземній валюті	Мінусова курсова різниця, що виникає при внесенні неоплаченого капіталу, вартість якого виражена в іноземній валюті
Надходження безоплатно одержаних необоротних активів	

Додатковий вкладений капітал на більшості підприємств відсутній або складає незначну величину, хоча на ДП «Рогатинське лісове господарство» він складає 264 тис. грн. і був сформований за рахунок безоплатно одержаних основних засобів.

Додатковий капітал можна поділити на додатково вкладений капітал та додатково накопичений капітал. До першого відносяться внески засновників понад розмір зареєстрованого статутного капіталу та суми, що виникли внаслідок змін розміру вкладеного власного капіталу у результаті формування й зменшення значення статутного капіталу (емісійний дохід, різниці за операціями з перепродажу та списання викуплених вкладів), а до другого – вартість безоплатно отриманих необоротних активів, суми одержаної безповоротної фінансової допомоги, визнані курсові різниці при погашенні засновниками заборгованості за внесками до статутного капіталу в іноземній валюті.

Одним із найважливіших видів власного капіталу є резервний капітал. Він утворюється для покриття збитків, виплати дивідендів за привілейованими акціями, інших цілей передбачених законодавством.

Згідно ЗУ «Про акціонерні товариства» в акціонерних товариствах резервний капітал створюється в розмірах, визначених статутом підприємства,

але не менше 15 % статутного капіталу [28]. Сума щорічних відрахувань до резервного капіталу здійснюється за рахунок чистого прибутку в розмірі не менше 5 % суми чистого прибутку товариства за рік до досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу.

Оскільки розмір резервного капіталу визначається із врахуванням розміру статутного капіталу, то він залежить від встановлених мінімальних розмірів, діючих на момент створення таких суб'єктів господарювання. На даний час, мінімальний розмір статутного капіталу залежить від ставки мінімальної заробітної плати. Вже зареєстровані підприємства не перераховують свій резервний капітал. Отже, сума резервного капіталу, на підприємствах де статутний капітал був сформований раніше, відрізняється від резервного капіталу, підприємств, що утворились нещодавно. Тому, ми пропонуємо на законодавчому рівні встановити фіксований розмір мінімального резервного капіталу, що не залежатиме від розміру статутного капіталу. А також щорічно перед складанням балансу проводити оцінку резервного капіталу на предмет його відповідності мінімально встановленому розміру та за умови невідповідності здійснювати збільшення суми резервного капіталу.

Для узагальнення інформації про стан і рух резервного капіталу підприємства призначений рахунок 43 «Резервний капітал». За кредитом цього рахунку відображається створення резервів, за дебетом – їхнє використання. Сальдо рахунку відображає залишок резервного капіталу на кінець звітного періоду. Аналітичний облік резервного капіталу ведеться за його видами і напрямками використання. Основними документами, що фіксують операції формування та руху резервного капіталу та є підставою для ведення його обліку є: засновницькі документи (статут); протоколи зборів учасників; накази; довідки бухгалтерії .

Документальне оформлення та типові проведення з обліку резервного капіталу наведені у табл. 2.5

Таблиця 2.5

Документація та типові проведення з обліку резервного капіталу

Документ	Зміст запису	Кореспондуючі рахунки	
		Д-т	К-т
Довідка бухгалтерії	1. Створено резервний капітал за рахунок:		
	- додаткового капіталу	42	43
	- нерозподіленого прибутку	441	43
Довідка бухгалтерії	2. Використано резервний капітал на:		
	- поповнення статутного капіталу	43	401
	- погашення збитків	43	442
	- виплату дивідендів за привілейованими акціями	43	671

Коригуючими видами власного капіталу є вилучений капітал та неоплачений капітал.

У складі вилученого капіталу обліковуються викуплені у засновників та учасників власні акції (частки, паї) з метою їх перепродажу, анулювання (зменшення статутного капіталу тощо). Для обліку вилученого капіталу використовується рахунок 45 «Вилучений капітал» в розрізі таких субрахунків: 451 «Вилучені акції», 452 «Вилучені вклади й паї», 453 «Інший вилучений капітал». За дебетом рахунку 45 відображається фактична собівартість акцій власної емісії часток викуплених господарчим товариством у його учасників, за кредитом – вартість анульованих або перепроданих акцій та часток. Аналітичний облік вилученого капіталу ведеться за видами викуплених акцій (внесків, паїв). Викуплені акції в обліку відображаються за ціною придбання. Викуплені акції можуть бути реалізовані або анульовані протягом року та становлять складову вилученого капіталу.

Згідно з чинним законодавством акціонери (учасники, власники) можуть придбати викуплені акції за грошові кошти, а також передати товариству в рахунок їх оплати основні засоби (будинки, устаткування, обчислювальну техніку і нематеріальні активи), виробничі запаси, цінні папери і т. п. Основні та оборотні активи, передані в натуральній формі в рахунок оплати акцій (частки в капіталі) оцінюються за домовленістю. У випадку анулювання акцій зменшується статутний капітал.

Неоплачений капітал формується з сум заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Для узагальнення інформації про зміни в складі неоплаченого капіталу застосовується рахунок 46 «Неоплачений капітал». За дебетом рахунку відображається заборгованість засновників (учасників) підприємства за внесками до статутного капіталу, за кредитом – погашення заборгованості за внесками до статутного капіталу. Аналітичний облік неоплаченого капіталу ведеться за видами розміщених неоплачених акцій (для акціонерних товариств) і за кожним засновником (учасником) товариства [76].

Отже, усі складові власного капіталу є необхідними для функціонування підприємства.

2.4 Відображення даних про власний капітал у фінансовій та іншій звітності підприємства

Значення показника капіталу як одного з факторів виробництва важко переоцінити, адже будь-яке функціонування підприємства розпочинається інвестування певних ресурсів з метою здійснення статутної діяльності. Такими ресурсами можуть бути як власні, так і залучені зі сторони джерела, що відповідають власному та залученому капіталу.

Дослідження даних показників дозволяє оцінити поточний і перспективний фінансовий стан організації; виявити доступні джерела коштів та оцінити раціональні способи їх мобілізації; спрогнозувати становище підприємства на ринку капіталів.

Розмежовуючи власний капітал і зобов'язання з позиції теорії власності, треба мати на увазі наступне.

Власний капітал — це основний ризиковий капітал, власність підприємства, який не дає гарантованого права на прибуток, дивіденди. Щодо нього не встановлено чіткого графіка повернення коштів учасникам, інвесторам. До того ж часткова або повна втрата інвестованого в підприємство

капіталу не призводить до юридичної відповідальності останнього перед власниками, засновниками [104] .

Інформація про складові власного капіталу розкривається в усіх чинних формах фінансової звітності з різним ступенем деталізації. Основними формами звітності, що використовуються для відображення капіталу в Україні, є форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форма 4 «Звіт про власний капітал».

Головним джерелом інформації, що характеризує фінансово-майновий стан суб'єкта господарювання, є Баланс, в якому на визначену дату наводяться дані про господарські засоби за їхнім складом і розміщенням та джерелами формування. Даний звіт сформований згідно фундаментальної балансової моделі (Активи = Пасиви). Світовою теорією і практикою вироблено ряд модифікацій інформаційного подання капіталу в балансі підприємства. Найбільш розповсюдженою є формула, за якою активи дорівнюють сумі власного капіталу та залучених коштів. Виходячи з неї, розмір власного капіталу підприємства визначається за залишковим принципом (активи мінус залучений зі сторони капітал) [32]. З такої позиції трактують поняття «власний капітал» і національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Згідно з НП(С)БО 1 власний капітал визначається як частка в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Як стверджує І.Я. Назарова, саме такої моделі притримується більшість вітчизняних вчених у трактуванні капіталу з позиції власності [60,с.250].

Пасив балансу на даний час будується за такими розділами:

1. Власний капітал.
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення.
3. Поточні зобов'язання і забезпечення.
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.

Зважаючи на те, що власний капітал відображається у першому розділі пасиву балансу, всі інші показники слід вважати залученими (запозиченими) зі сторони ресурсами або зобов'язаннями [55].

Перший розділ пасиву Балансу «Власний капітал» надає таку інформацію:

1) У рядку 1400 «Зареєстрований (пайовий) капітал» наводиться зафіксоване в установчих документах значення статутного капіталу, а підприємства, для яких не передбачена фіксована сума такого капіталу, відображають фактичний внесок власників у господарську діяльність підприємств у вигляді пайових внесків;

2) у рядку 1405 «Капітал у дооцінках», необхідно відобразити суму дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів, зменшену на уцінку таких об'єктів у межах сум раніше проведених дооцінок;

3) у рядку 1410 «Додатковий капітал» наводиться інформація про емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їх номінальну вартість), вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал, накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу, та інші складові додаткового капіталу;

4) в рядку 1415 «Резервний капітал» наводиться сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства;

5) у рядку 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

6) у рядку 1425 «Неоплачений капітал» відображається сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Дана

сума наводиться в дужках і вираховується при визначенні підсумку власного капіталу;

7) у 1430 «Вилучений капітал» відображається фактична собівартість акцій власної емісії або часток викуплених підприємством у його учасників. Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу;

Інформація про капітал підприємства розкривається також у звітній формі 4 «Звіт про власний капітал».

Метою складання цього звіту є докладне пояснення усіх змін, що сталися у власному капіталі підприємства за звітний рік.

Звіт про власний капітал тісно пов'язаний з Балансом, оскільки інформація про залишки капіталу в розрізі окремих його видів на початок і кінець року повинна відповідати даним I розділу пасиву Балансу. Отже, джерелами власного капіталу в Звіті про власний капітал є:

- Зареєстрований капітал;
- Капітал у дооцінках;
- Додатковий капітал;
- Резервний капітал;
- Нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- Неоплачений капітал;
- Вилучений капітал.

Звіт про власний капітал містить значно більше інформації про капіталу, ніж Баланс. Окремим блоком показників у ньому відображається коригування залишків капіталу на початок року, на кінець року. У статтях «Зміна облікової політики», «Виправлення помилок» та «Інші зміни» відображаються суми коригувань [103].

Дані про залишки за окремими складовими власного капіталу на початок року переносяться з відповідних рядків першого розділу пасиву Балансу «Власний капітал». Подальше заповнення звіту здійснюється за шаховим принципом, згідно з яким на перетині відповідних граф і рядків відображаються

зміни складових власного капіталу за рахунок різних подій. Таке відображення операцій забезпечує відповідність складових власного капіталу на кінець року, наведених у Звіті про власний капітал, даним першого розділу пасиву Балансу «Власний капітал».

Звіт про власний капітал вирізняється значною аналітичністю та враховує усі коригування, пов'язані зі зміною облікової політики підприємства, виправленням помилок, будь-які інші зміни в обліку, що впливають на оцінку елементів (джерел) власного капіталу [23].

Загалом структура Звіту про власний капітал наведена у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Структура Звіту про власний капітал

Показники	Рядки	Характеристика
1	2	3
Розділ 1 «Коригування»	4005, 4010, 4090	Проводиться коригування залишку власного капіталу на початок року внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок та інших змін. Відповідно до вимог П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» виправлення помилок, допущених при складанні фінансових звітів у попередніх роках, здійснюється коригуванням сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітнього року, якщо такі помилки впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку). Після коригування визначається значення скоригованого залишку на початок року (рядок 4095).
Розділ 2 «Чистий прибуток (збиток) за звітний період»	4100	Подається інформація про чистий прибуток (збиток), наведена у рядках 2350 (2355) першого розділу Звіту про фінансові результати.
Розділ 3 «Інший сукупний дохід за звітний період»	4110- 4116	Наводиться інформація про суму іншого сукупного доходу за звітний період на основі Звіту про фінансові результати.
Розділ 4 «Розподіл прибутку»	4200- 4225	Наводиться інформація про розподіл прибутку на виплату дивідендів учасникам і на збільшення величини статутного й резервного капіталу.

Продовження таблиці 2.6

1	2	3
Розділ 5 «Внески учасників»	4240, 4245	Відображається інформація, з одного боку, про збільшення розміру зареєстрованого капіталу (статутного, пайового тощо), а з іншого – про зміни неоплаченого капіталу в результаті виникнення та погашення заборгованості учасників за внесками в господарську діяльність підприємств.
Розділ 6 «Вилучення капіталу»	4260- 4280	Подається інформація про вилучений капітал і зменшення розміру зареєстрованого капіталу в результаті виходу засновника, викупу або анулювання викуплених акцій акціонерним товариством, зменшення номінальної вартості акцій власної емісії тощо.
Розділ 7 «Інші зміни у капіталі»	4290, 4291	Відображається інформація про придбання (продаж) неконтрольованої частки в дочірньому підприємстві, суму списаних невідшкодованих збитків, вартість безоплатно одержаних необоротних активів тощо.

На наш погляд, Звіт про власний капітал потребує удосконалення. Зокрема, варто більш диференційовано відображати інформацію про події, що виникли після дати балансу. А саме, у розділ «Коригування» варто включити рядок 4011 «Дивіденди за звітний період, що оголошені підприємством після дати балансу». Потребує також коригування розділ «Внески учасників», який слід доповнити показником 4241 «Інший вкладений засновниками капітал». До нього доцільно відносити додаткові внески засновників (учасників) на розвиток підприємства понад встановлені установчими документами суми.

Більш глибокого розкриття вимагає інформація про власний капітал у Примітках до фінансових звітів, зокрема варто було б у них відобразити інформацію про розподіл і використання резервного капіталу.

Аналіз наявної фінансової звітності свідчить, що її дані у неповній мірі забезпечують отримання інформації про власний капітал та його склад. Тобто форми фінансової звітності не забезпечують керівництво необхідною

інформацією, а форми внутрішньої звітності, які б могли надати таку інформацію, не розроблені.

Тому виникає необхідність у впровадженні системи внутрішньої звітності про капітал. Така звітність буде включати більш ширші дані і дасть змогу, відповідно, розрахувати більшу кількість показників порівняно з регламентованою фінансовою звітністю. Показники внутрішньої звітності дадуть змогу проводити економічний аналіз складових капіталу, визначати порядок та умови збільшення (зменшення) власного капіталу, порядок формування резервного капіталу, порядок формування та використання додаткового капіталу, визначати порядок оподаткування операцій, які пов'язані із збільшенням (зменшенням) статутного капіталу тощо.

Одним з таких звітів, що значно підвищить інформативність обліку власного капіталу є запропонований нами Звіт про внесений капітал (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Звіт про внесений капітал

Учасник (засновник)	Зареєстрований капітал, грн.	Вилучений капітал, грн.	Оплачений капітал, грн.		Неоплачений капітал, грн.	
			в грошовій формі	в натуральній формі	поточний (до 1 року)	прострочений (понад 1 рік)

Згідно ст. 52 ЗУ «Про господарські товариства» статутний капітал підлягає сплаті до закінчення першого року з дня його державної реєстрації [30]. Якщо ж учасники товариства до закінчення першого року з дня державної реєстрації не внесли (не повністю внесли) свої вклади, загальні збори учасників приймають одне з таких рішень:

✓ про виключення із складу товариства тих учасників, які не внесли (не повністю внесли) свої вклади, та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі;

- ✓ про зменшення статутного капіталу та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі;
- ✓ про ліквідацію товариства.

Таким чином, загальні збори на момент завершення першого року діяльності товариства мають мати точну і чітку інформацію про внесені учасниками товариства майно та кошти, а також частку несплаченого капіталу за кожним учасником товариства. Запропонований нами управлінський звіт дозволить отримати повну інформацію про внески учасників і на основі неї прийняти оптимальне рішення.

Запровадження в практику даних пропозицій дозволить більш чітко розмежовувати у звітності джерела формування майна підприємства, класифікувати його стосовно відношення до власності.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи розглянуті методично-організаційні аспекти обліку власного капіталу можна зробити такі висновки :

1. Сутність зареєстрованого капіталу визначається через його функції. Зважаючи на те, що питання функцій зареєстрованого капіталу у наукових колах не досліджувалось, ми пропонуємо виділити такі функції: стартову - формування джерел коштів для започаткування діяльності; гарантійну - гарантування інтересів кредиторів; регулятивну - визначення обсягу корпоративних прав, тобто частки участі кожного в товаристві; стабілізаційну - підтримання платоспроможності та фінансової стабільності підприємства.

2. Формування зареєстрованого капіталу дуже трудомісткий та важливий процес. Відповідно до законодавчої бази України до статутного капіталу можна вносити рухоме та нерухоме майно. У випадку формування внесків майном виникає питання щодо грошової оцінки такого майна при зарахуванні на баланс. На нашу думку, при формуванні статутного капіталу доцільно було б визначити необхідність залучення незалежного оцінювача для оцінки негрошових внесків інвесторів. Окрім того, у вітчизняному законодавстві

відсутні рекомендації щодо методики проведення такої оцінки. Тому, пропонуємо оцінку інвестицій виконувати із застосуванням положень Міжнародних стандартів оцінки та норм професійної діяльності оцінювачів, затверджених Радою Українського товариства оцінювачів, особливо якщо це стосується іноземних інвестицій.

3. Додатковий капітал пропонуємо поділяти на додатково вкладений капітал та додатково накопичений капітал. До першого відносяться внески засновників понад розмір зареєстрованого статутного капіталу та суми, що виникли внаслідок змін розміру вкладеного власного капіталу у результаті формування й зменшення значення статутного капіталу (емісійний дохід, різниці за операціями з перепродажу та списання викуплених вкладів), а до другого – вартість безоплатно отриманих необоротних активів, суми одержаної безповоротної фінансової допомоги, визнані курсові різниці при погашенні засновниками заборгованості за внесками до статутного капіталу в іноземній валюті.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Теоретичні основи аналізу власного капіталу

На сучасному етапі існує безліч підходів дослідження ефективності формування та використання власного капіталу. Основним з них є аналіз власного капіталу, що являє собою спосіб накопичення, трансформації і використання інформації бухгалтерського обліку і звітності [40]. За допомогою такого дослідження можна: оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства, тобто використання власного і позикового капіталу; обґрунтувати можливі і прийнятні темпи розвитку з позиції забезпечення їх джерелами фінансування; виявити доступні джерела засобів, оцінити раціональні способи їх мобілізації; спрогнозувати становище підприємства на ринку капіталів.

Аналіз власного капіталу підприємства є складним, комплексним завданням, під час розв'язання якого слід враховувати не лише загальний фінансовий стан підприємства та його діяльність, а й кон'юнктуру ринку товарів та послуг, економічний стан його кредиторів та дебіторів [13].

Завданнями аналізу власного капіталу є:

- вивчення складу, структури і динаміки джерел формування власного капіталу підприємства;
- виявлення факторів зміни величини власного капіталу;
- визначення вартості окремих джерел залучення власного капіталу і його середньозваженої ціни, а також факторів зміни останньої;
- оцінка рівня фінансового ризику (співвідношення позикового і власного капіталу);
- оцінка змін, що відбулися в пасиві балансу з точки зору підвищення рівня фінансової стійкості підприємства;
- обґрунтування оптимального варіанту співвідношення власного і позикового капіталу.

Основними інформаційними джерелами аналізу власного капіталу підприємства є Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансовий результат (Звіт про сукупний дохід), Звіт про власний капітал та Примітки до річної фінансової звітності.

Аналіз ефективності використання капіталу фірми проводиться за допомогою різного типу моделей, що дозволяють структурувати і ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. При існуючому стані найбільш прийнятними для аналізу є дескриптивні моделі. При цьому не знімаються проблеми застосування для аналізу ефективності використання власного і позикового капіталу предикативних і нормативних моделей.

Дескриптивні моделі, або моделі описового характеру, є основними як для проведення аналізу капіталу, так і для оцінки фінансового стану фірми. До них відносяться: побудова системи звітних балансів; уявлення бухгалтерської звітності в різних аналітичних розрізах; структурний і динамічний аналіз звітності; коефіцієнтний і факторний аналіз; аналітичні записки до звітності. Всі ці моделі засновані на використанні інформації бухгалтерської звітності.

Структурний аналіз представляє сукупність методів дослідження структури. Він заснований на представленні бухгалтерської звітності у вигляді відносних величин, які характеризують структуру, тобто розраховується частка (питома вага) певних показників в узагальнюючих підсумкових даних про власний капітал.

Динамічний аналіз дозволяє виявити тенденції зміни окремих статей власного капіталу або їх груп. Динаміка капіталу підприємства є найважливішим барометром рівня ефективності його господарської діяльності. Здатність власного капіталу до самозростання високими темпами характеризує високий рівень формування й ефективний розподіл прибутку підприємства, його здатність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. У той же час зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком неефективної, збиткової діяльності [72,с.310] .

Коефіцієнтний аналіз – провідний метод аналізу ефективності використання капіталу підприємства, що застосовується різноманітними групами користувачів: менеджерами, аналітиками, акціонерами, інвесторами, кредиторами та ін. Даний метод аналізу найкраще використовувати для дослідження ефективності використання та управління власним капіталом на підприємстві.

Аналіз фінансових коефіцієнтів (R-аналіз) базується на розрахунку співвідношення різних абсолютних показників фінансової діяльності підприємства між собою. У процесі використання цієї системи аналізу визначаються різні відносні показники, що характеризують результативність використання капіталу підприємства та рівень його фінансової стійкості.

В цілому використання в Україні фінансових коефіцієнтів має свої недоліки. По-перше, багато коефіцієнтів було взято із західної літератури без будь-яких коментарів або мінімальної інтерпретації до специфіки функціонування українських підприємств у нестійкому економічному та політичному середовищі. По-друге, на відміну від західної практики, якій відомі десятки аналітичних коефіцієнтів, хоч при проведенні реального аналізу їх відбирають, орієнтуючись на певне коло користувачів, вітчизняні аналітики найчастіше пропонують практикам розраховувати усі можливі коефіцієнти «гуртом», що нерідко призводить до множинності розрахунків та відсутності розуміння мети подібних розрахунків [14].

Критиці підлягають і самі коефіцієнти. На переконання М.Л. Котляра, недоліком застосування аналізу за допомогою коефіцієнтів є складність щодо остаточного висновку про стан підприємства, оскільки загальна картина за показниками часто неоднорідна [46,с.20]. Так, якщо за одним параметром підприємство має досить непоганий стан, то за іншими може вражати своїми поганими показниками. Цей фактор посилює суб'єктивність думки самого аналітика, тобто його схильність вважати певний параметр більше або менше важливим. Хоча даний фактор може бути і позитивним з тієї точки зору, що не кожен аналітик зможе провести якісний аналіз та взяти на себе відповідальність

за правильність зроблених висновків, наданих рекомендацій і, як наслідок, це призведе до зростання ролі професійних наукових працівників, фінансових служб підприємств та зовнішніх аналітиків.

Перевагами ж застосування відносних показників для оцінки фінансової стійкості підприємства М.Л. Котляр вважає його методологічну прозорість, тобто обчислення коефіцієнтів не потребує спеціальних математичних знань, і будь-яка особа, що достатньою мірою володіє економічною термінологією, здатна зрозуміти значення показників. Але, необхідно зауважити, що методика розрахунку того чи іншого показника повинна бути пристосована до існуючих форм фінансової звітності або містити посилання на точне джерело даних. В цьому випадку процес розрахунку коефіцієнтів буде легким, прозорим і забезпечить порівняльність результатів, а керівництво підприємства зможе своєчасно одержувати оперативну інформацію, що дасть змогу виявити слабкі місця ще на ранніх етапах та вчасно вжити всіх потрібних заходів [46,с.85] .

Існує чимало підходів до аналізу власного капіталу, основними з яких є:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- порівняльний аналіз.

Горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз власного капіталу передбачає вивчення динаміки окремих його складових та власного капіталу загалом. За використання цієї системи аналізу розраховуються темпи зростання (приросту) власного капіталу та його складових за декілька періодів і визначаються загальні тенденції їх зміни.

Вертикальний (структурний) фінансовий аналіз ґрунтується на структурному розкладанні окремих складових власного капіталу підприємства. У процесі здійснення цього аналізу розраховується питома вага окремих складових власного капіталу в його загальній вартості.

Порівняльний фінансовий аналіз базується на порівнянні значень окремих груп показників, які є між собою аналогічними. При використанні цього аналізу для оцінювання власного капіталу розраховуються розміри

абсолютних і відносних відхилень власного капіталу загалом та окремих його складових. Такий вид аналізу застосовують з метою зіставлення ефективності діяльності підприємства в різні періоди господарської діяльності або з метою оцінювання ефективності управління власним капіталом порівняно із іншими підприємствами.

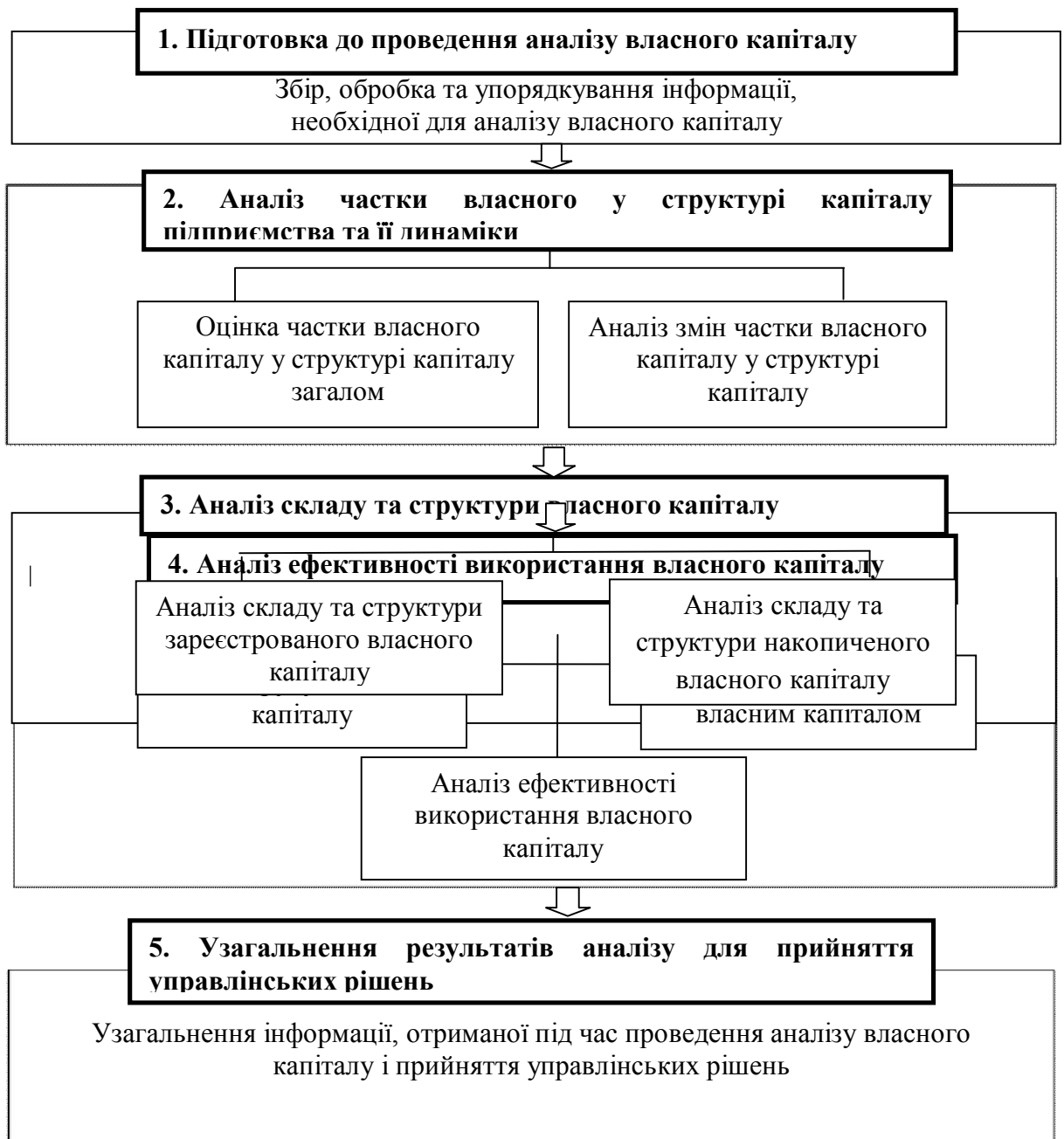
Прийняття рішень, пов'язаних з управлінням власним капіталом засноване на глибокому аналізі, що дозволяє найбільш точно оцінити ситуацію в організації за допомогою кількісних методів дослідження, визначити ступінь взаємодії підсистем і їх вплив на ефективне нарощування капіталу.

Аналіз спрямований на реалізацію функцій управління власним капіталом підприємств, до яких відносяться:

- інформаційне забезпечення управління (збір, обробка, упорядкування інформації);
- аналіз попередньої (ретроспективної) і справжньої структури капіталу; визначення факторів, що впливають на склад і структуру власного капіталу;
- прогнозування власного капіталу при різних варіантах розвитку підприємства [74,с.380] .

Виходячи з виділених функцій управління, нами розроблена методика аналізу власного капіталу підприємства, яка передбачає послідовне вивчення тенденцій його зміни в динаміці, складу і структури, факторів, що впливають на ефективність використання, прогнозування індикаторів власного капіталу. Кінцевим результатом реалізації моделі аналізу власного капіталу є прийняття управлінських рішень щодо формування та використання його елементів.

Запропонована нами методика представлена у вигляді схеми на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1 – Алгоритм аналізу власного капіталу

Узагальнюючи запропоновану нами методику аналізу власного капіталу можна сказати, що вона складається з п'яти етапів.

На першому етапі здійснюється підготовка до проведення аналізу власного капіталу шляхом збору, обробки та упорядкування інформації, необхідної для аналізу власного капіталу.

На другому етапі проводиться аналіз розміру власного капіталу, визначення частки власного у структурі капіталу підприємства та порівняння вищенаведених показників за різні періоди діяльності підприємства. Основним на даному етапі є здійснення оцінки частки власного капіталу у структурі капіталу загалом та аналіз змін цієї частки. На даному етапі проводиться також розробка алгоритму оптимізації структури капіталу, встановлення можливих темпів розвитку підприємства з позиції забезпечення джерелами фінансування, виявлення доступних джерел фінансування, оцінка раціональних способів їх мобілізації, а також прогнозування положення підприємства на ринку капіталів.

На третьому етапі проводиться аналіз складу та структури власного капіталу, в рамках якого виконується аналіз складу та структури зареєстрованого та накопиченого власного капіталу. Даний аналіз дозволяє виявити абсолютні і відносні зміни величин джерел власних коштів за певний період часу, дати оцінку цим змінам з метою прийняття рішення щодо регулювання операцій щодо кожної складової власного капіталу. Дослідження складу і структури капіталу можна здійснювати за укрупненими складовими, шляхом його поділу на зареєстрований (внесений) і накопичений капітал, а також за детальними складовими, прийнятими в частині елементів бухгалтерської фінансової звітності: зареєстрований капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток, резерви і т.д.

На четвертому етапі здійснюється аналіз ефективності використання власного капіталу, який складається з аналізу руху власного капіталу, аналізу забезпеченості власним капіталом, аналізу ефективності використання власного капіталу. На даному етапі проводиться дослідження основних результативних показників ефективності його функціонування з метою виявлення резервів подальшого підвищення цієї ефективності. Таке дослідження здійснюється за допомогою різних типів моделей, що дозволяють структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками.

На п'ятому етапі здійснюється узагальнення результатів аналізу для прийняття управлінських рішень, зокрема проводиться обробка інформації,

отриманої під час проведення аналізу власного капіталу і прийняття на її основі управлінських рішень [104].

Результати дослідження теоретичних основ аналізу власного капіталу свідчать про те, що для цілей управління капіталом підприємство повинне здійснювати всебічний аналіз його величини, складу і структури елементів капіталу, а також факторів, що формують кожен елемент капіталу. Запропонована методика аналізу власного капіталу дозволяє систематизувати послідовність дослідження і процедури оцінки його елементів, порядку формування та ефективності використання, що необхідно для прийняття управлінських рішень щодо інвестування підприємства і розвитку його стратегії.

3.2 Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства

Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на перспективу, дати оцінку фінансової незалежності від зовнішніх джерел, скласти в загальній формі прогноз майбутнього фінансового стану. Фінансова стабільність підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів. Цей показник дає загальну оцінку фінансової стійкості.

У світовій і вітчизняній обліково-аналітичній практиці розроблено систему показників, що характеризують фінансову стабільність підприємства. Єдиного загальноприйнятого підходу до вирішення задачі кількісного визначення фінансової стійкості та побудови відповідних алгоритмів оцінки немає. Стосовно методів вирішення цієї задачі існує два основних підходи:

1) для оцінки фінансового стану підприємства необхідно орієнтуватися виключно на дані про джерела фінансування, тобто на капітал. У цьому

випадку оцінка фінансової стійкості підприємства проводиться лише на основі даних пасиву балансу;

2) для оцінки фінансової стійкості підприємства необхідно аналізувати взаємозв'язок між активом і пасивом балансу, тобто прослідкувати напрямки використання коштів.

Найперше при аналізі власного капіталу проводиться аналіз структури пасиву балансу, що необхідний для оцінки раціональності формування джерел фінансування діяльності підприємства та його ринкової стійкості.

Дослідження структури пасиву балансу дозволяє встановити одну з можливих причин фінансової стійкості (нестійкості) підприємства. Так збільшення частки власного капіталу за рахунок будь-якого із джерел сприяє посиленню фінансової стійкості підприємства. При цьому наявність нерозподіленого прибутку може розглядатися як джерело поповнення оборотних засобів і зниження рівня поточної кредиторської заборгованості.

Особлива роль аналізу структури капіталу при оцінці фінансової стійкості зумовлена його функціями: зареєстрований та додатковий капітал підприємства дає змогу організувати процес виробництва продукції, застосовувати прогресивні технології, висококваліфіковану робочу силу, посилити власні позиції на ринку. Крім того, розмір власного капіталу забезпечує довіру партнерів підприємства (як інших підприємств, так і банків), що визначає можливість отримати від них фінансові вкладення у разі необхідності для усунення дій несприятливих факторів. Якщо обсяг власного капіталу невеликий, то кредитори мають певний підприємницький ризик. Власний капітал відіграє роль «буферу», захищає підприємство від банкрутства.

Фінансова незалежність чи співвідношення між власним капіталом підприємства і його зобов'язаннями - це ключ до фінансової стабільності і надійності підприємства, з одного боку, і до інтенсивності використання капіталу та рентабельності в цілому - з іншого. Чим активніше використовує підприємство залучений капітал, тим більше у акціонерів потенційних

можливостей отримати прибуток. Одночасно зростає і ризик невиконання всіх зобов'язань, взятих підприємством при залученні цього капіталу.

Основним завданням аналізу структури капіталу є визначення його оптимального рівня, тобто такого співвідношення між власним і позиковим капіталом, при якому забезпечується найефективніша пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю підприємства.

Такі автори, як Є. Брігхем, А. Гроппелі, Е. Нікбахт, М. Крейніна, Є. Стоянова [15], визначають оптимальну структуру капіталу як певне співвідношення власного та позикового капіталу, яке призводить до максимізації вартості акцій підприємств. Тобто критерієм оптимальності структури капіталу ці дослідники вважають максимальну ціну акцій товариств.

Інша частина вчених як критерій оптимізації співвідношення власного та позикового капіталів виділяє вартість підприємства в цілому. До цієї групи можна віднести В. Ковальова, Дж.Г. Сігела, О. Терещенка, Дж.К. Шима та ін. [99,с.350]. На їх думку, метою оптимізації структури капіталу підприємства є формування оптимального співвідношення різних джерел фінансування діяльності підприємства, при якому максимізується вартість самого підприємства.

Ще один критерій оптимальної структури капіталу - співвідношення рентабельності власного капіталу та фінансової стійкості підприємства - виділяється такими дослідниками, як І. Бланк, Л. Коваленко, Н. Невмержицька, О. Павловська, Н. Притуляк, П. Ремньова [90,с.350]. Оптимальна структура капіталу - таке співвідношення власних і позикових коштів, при якому забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та фінансової стійкості підприємства.

Отже, єдиного підходу до визначення оптимальної структури капіталу не існує. Дуже низька частка залученого капіталу фактично означає, що компанія не використовує додаткове джерело фінансування (що збільшує вартість капіталу і необхідну норму прибутковості майбутніх інвестицій). З іншого боку, значна частина залучених джерел в структурі капіталу підвищує

достовірність настання стану неплатоспроможності і, відповідно, збільшує ризики для інвестора, який також підвищує необхідну норму прибутковості.

Якщо у 80-90-ті рр. ХХ ст. в розвинених країнах світу досить високою вважали частку позикового капіталу на рівні 40-50 %, то в останньому десятилітті прийнятним є відповідний показник на рівні 60-70 %.

При цьому більшість зарубіжних економістів стверджує, що залучені ресурси є дешевшими і тому вигіднішими, в порівнянні з власними. У вітчизняній же практиці зворотна картина. Теперішні ставки за кредитні ресурси є надто високими, їх неможливо порівняти із західними. Крім того, акціонери не можуть претендувати на такі високі ставки дивідендних виплат, як за кордоном. До того ж, за словами Я.Д. Крупки [48,с.122], нарахування цих виплат здійснюється за залишковим принципом, за ставками, встановленими до фактичної суми чистого прибутку. В умовах низької рентабельності і ставки дивідендів будуть низькими, тоді як ставки плати за кредит не залежать від результатів діяльності. Оцінюючи власні й залучені ресурси, треба мати на увазі ще й те, що позиковий капітал є більш ризиковим, ніж власний.

Водночас, найбільш поширеною і економічно обґрунтованою є стратегія диверсифікації джерел фінансування, що підвищує гнучкість підприємства у мінливому економічному середовищі .

Отже, у світовій практиці визначилися основні шляхи оптимізації структури капіталу:

1. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Цей метод ґрунтується на багатоваріантних розрахунках рівня фінансової рентабельності при різній структурі капіталу. Остання відображається через такий показник, як ефект фінансового важеля (левериджу).

Фінансовий леверидж - це використання підприємством позикового капіталу, яке впливає на зміну дохідності власного капіталу і дає йому можливість одержати додатковий прибуток на власний капітал. На думку В.В. Ковальова [46,с. 42], фінансовий леверидж - це стратегічна характеристика

економічного потенціалу підприємства.

Ефект фінансового левериджу може бути як додатною величиною, так і від'ємною. Крім того, цей ефект виникає завдяки використанню не лише платного кредиту, але і безоплатних позикових ресурсів (кредиторської заборгованості). Чим вищою є частка останніх в загальній сумі позикових коштів, тим вищим є значення ефекту фінансового левериджу [68].

Позитивний ефект фінансового левериджу виникає у тих випадках, коли позиковий капітал, який отримано під фіксований відсоток, використовується підприємством у процесі діяльності таким чином, що приносить більш високий прибуток, ніж фінансові витрати, тобто дохідність сукупного капіталу вища за середньозважену ціну позикових ресурсів .

2. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації вартості. Метод ґрунтується на попередній оцінці власного та позикового капіталів за різних умов їх формування, обслуговування та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу i , таким чином, пошуку найбільш реальної ринкової вартості підприємства [14].

Модель мінімізації середньозваженої вартості власного капіталу має такий вигляд:

$$CBVK = \sum_{i=1}^n C_i B_i \rightarrow \min \quad (3.1)$$

де: CBVK - середньозважена вартість власного капіталу товариства; C_i - частка i -ої складової власного капіталу в його загальному обсязі, %; B_i - вартість i -ої складової капіталу; i - індекс складової власного капіталу (zareєстрований капітал, додатковий, резервний, неоплачений капітал, нерозподілені прибутки (непокриті збитки), ($i=1, \dots, n$)).

За кордоном цей метод підлягає значній критиці. Вважається, що ціна капіталу не залежить від його структури, і тому її неможливо оптимізувати. За такою концепцією ціна капіталу завжди буде вирівнюватися шляхом перерозподілу ресурсів, які отримують підприємства від фізичних осіб через операції на фондовому ринку [21]. При цьому мають бути дотримані наступні

вимоги: наявний ефективний ринок, оптимальний розмір відсотків для фізичних та юридичних осіб, можливість ідентифікації підприємства за однаковими ступенями ризику. Дотримання цих обмежень у вітчизняній практиці є поки що неможливим.

3. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм фінансових ризиків. Він пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства: необоротних активів, оборотних активів (з поділом на постійну й змінну частини).

В основі кожного з вищезазначених методів лежить лише один конкретний показник. З урахуванням нинішніх підходів до оптимізації структури капіталу підприємств доцільно проводити комплексні заходи щодо оптимізації, які містять збалансування декількох критеріїв. На нашу думку, найбільш раціональним щодо досягнення оптимальності співвідношення структурних елементів капіталу підприємства може бути метод, який ґрунтується на одночасній максимізації зростання рентабельності власного капіталу та мінімізації середньозваженої вартості капіталу, тому необхідно розрахувати таку структуру капіталу, при якій середньозважена вартість капіталу та величина фінансового левериджу будуть найоптимальнішими.

Так, метод оптимізації цільової структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу) дає можливість розрахунково знайти лише оптимальну величину ефекту фінансового важеля. Якщо використовувати тільки його, то другий аспект достатності власних коштів для нормального функціонування підприємства, його платоспроможність може бути недопустимо заниженим. Тобто оптимально великий рівень ефекту фінансового важеля визначає зростання рентабельності власного капіталу і в той же час, як правило, призводить до погіршення фінансового стану підприємства. А саме, до порушення умов платоспроможності та, як наслідок, до нестачі власних грошових коштів у підприємства.

Формування оптимальної структури капіталу за критерієм мінімізації

його вартості також може призвести до втрати підприємством своєї фінансової стійкості. Адже, як правило, вартість капіталу підприємства є вищою, ніж позикового, і звичайно, політика формування фінансових ресурсів буде акцентована переважно на використання залучених коштів.

Але загальна рекомендація більшості науковців зводиться до того, що стовідсотковий позиковий капітал і виключно власне фінансування є неоптимальними стратегіями управління, тому необхідно розрахувати таку структуру капіталу, при якій середньозважена вартість капіталу та величина фінансового левериджу будуть найоптимальнішими [92,с.550] .

Аналіз джерел фінансування проведемо на основі фінансової звітності ДП «Рогатинське лісове господарство» (Додатки А, Б) у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

**Аналіз пасиву балансу ДП «Рогатинське лісове господарство»
за 2013 – 2015 р.р.**

Статті пасиву балансу	2013 рік		2014 рік		2015 рік		Відхилення	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Власний капітал	1782	25,4	1789	27,2	1865	36,4	83	11,0
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	797	11,4	466	7,1	278	5,4	-519	-6,0
Поточні зобов'язання і забезпечення	4433	63,2	4326	65,7	2988	58,2	-1445	-5,0
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримувані для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0	0	0
БАЛАНС	7012	100%	6581	100%	5131	100%	-1882	0%

При аналізі пасиву балансу ДП «Рогатинське лісове господарство» можна сказати, що у 2014-2015 рр. намітилась позитивна тенденція зміни структури капіталу підприємства. Адже, порівняно із 2013 р., у якому зобов'язання значно переважали у структурі капіталу (так загалом зобов'язання становили 5230 тис. грн. і займали 74,6%, з них 11,4% - довгострокові і 63,2% - поточні), поступово збільшується розмір власного капіталу, зокрема у 2014 р. на 7 тис. грн., а в 2015 р. на 66 тис. грн. (загалом на 83 тис. грн.). Окрім того, суттєво зменшилися

суми довгострокових та поточних зобов'язань, а саме довгострокові зобов'язання порівняно з 2013 р. у 2015 р. знизились на 519 тис. грн., а поточні відповідно на 1445 тис. грн. Вищенаведені зміни позитивно вплинули на фінансову стійкість підприємства, адже частка власного капіталу у структурі загального капіталу збільшилася з 25,4% до 36,4%, тобто на 11%. Таким чином, завдяки вищенаведеним змінам значно покращилася фінансова незалежність підприємства.

Графічно структуру пасиву балансу ДП «Рогатинське лісове господарство» зображено на рисунку 3.2

Рисунок 3.2 – Порівняння структури пасиву балансу за 2013-2015 рр.

Провівши аналіз структури капіталу за допомогою побудови порівняльного аналітичного балансу, можна зробити висновок, що загалом ситуація на підприємстві покращується. Проте, потрібно говорити і про подальше скорочення заборгованості та пильніший контроль за її погашенням для того, щоб в майбутньому не допустити простроченої заборгованості, яка може призвести до додаткових витрат і відповідно зниження частки власного капіталу.

Не менш важливим при дослідженні власного капіталу є аналіз структури та динаміки власного капіталу. Він проводиться з метою визначення впливу на склад, розмір і структуру власного капіталу: переоцінки активів; розподілу прибутку; внесків учасників; вилучення капіталу; інших змін [80].

При аналізі складових власного капіталу необхідно вивчити їх структуру та динаміку, з'ясувати причини зміни за окремими статтями і дати оцінку цим змінам за звітний період.

Аналіз динаміки та структури власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» проведемо у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

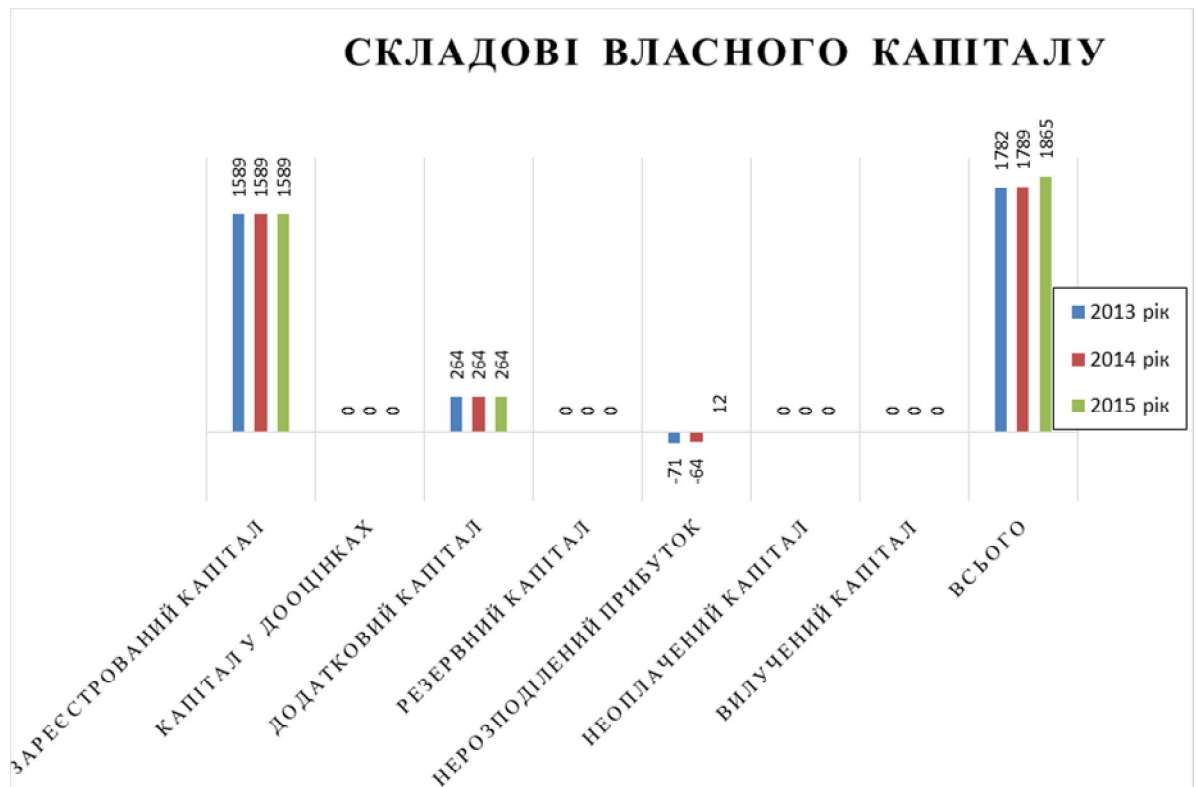
**Зміна динаміки та структури власного капіталу
ДП «Рогатинське лісове господарство» за 2013-2015 рр.**

№	Показники	2013 рік		2014 рік		2015 рік		Відхилення (+,-)	
		тис. грн.	%	тис. грн..	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
1.	Зареєстрований капітал	1589	89,2	1589	88,8	1589	85,2	0	-4,0
2.	Капітал у дооцінках	-	-	-	-	-	-	-	-
3.	Додатковий капітал	264	14,8	264	14,8	264	14,2	0	-0,6
4.	Резервний капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-71	-4,0	-64	-3,6	12	0,6	83	4
6.	Неоплачений капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Вилучений капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	Всього	1782	100%	1789	100%	1865	100%	83	-

При аналізі динаміки і структури власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» ми виявили, що основними складовими власного капіталу є зареєстрований та додатковий, які становлять відповідно 1589 тис. грн. та 264 тис. грн. Оцінюючи динаміку даних видів капіталу можна сказати, що жодних змін у них за 2013-2015 р.р. не відбулося. Основним фактором, що призводить до зміни власного капіталу на підприємстві є нерозподілений прибуток (непокритий збиток), який у 2013 р. становив збиткову суму в розмірі 71 тис.

грн. Поступово сума збитків зменшувалася, зокрема у 2014 р. вона становила вже 64 тис. грн. А у 2015 р. підприємство нарешті вийшло з кризи та стало прибутковим, перекривши непокриті збитки попередніх періодів у сумі 64 тис. грн. та отримавши нерозподілений прибуток у розмірі 12 тис. грн.

Основні складові власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» та їх динаміку графічно зобразимо на рисунку 3.2

**Рисунок 3.3 - Складові власного капіталу
ДП «Рогатинське лісове господарство» за 2013-2015 рр.**

Здійснивши аналіз динаміки та структури власного капіталу, можна зробити висновок, що підприємство поступово виходить кризового стану та стає рентабельним, про свідчать погашені підприємством збитки на суму 71 тис. грн. та збільшення власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку в сумі 12 тис. грн.

3.3 Оцінка ефективності управління власним капіталом підприємства

Власний капітал являється фундаментом, фінансовою основою підприємства. Величина і динаміка власного капіталу найважливіша ознака стану підприємства і його надійності.

Управління капіталом – це сукупність цілеспрямованих методів, операцій, важелів, прийомів впливу на різноманітні види фінансів для досягнення певного результату. Метою управління капіталом є задоволення потреб підприємства в фінансових ресурсах в обсязі, що забезпечує реалізацію параметрів бізнес-плану, при мінімізації витрат і ризику по їх залученню [80].

Завданнями управління капіталом є наступні:

- забезпечення відповідності обсягу капіталу, який залучається величиною активів, що визначається відповідно зі стратегічними і тактичними завданнями розвитку підприємства;
- формування раціональної структури фінансових ресурсів з урахуванням мінімізації витрат по їх залученню при допустимому рівні ризику;
- ефективне використання капіталу в процесі всіх видів діяльності підприємства [88].

Власний капітал підприємства утворюється за рахунок особистої участі власників у його формуванні. При цьому, створюючи капітал підприємства, власник частково втрачає прямий зв'язок з капіталом, і він фактично стає власним капіталом господарюючого суб'єкта, а не власника. Достатній обсяг власного капіталу підприємства характеризує його платоспроможність та кредитоспроможність, забезпеченість коштами для покриття власних зобов'язань.

Управління власним капіталом пов'язано не тільки з забезпеченням ефективного використання уже накопиченої його частини, але і з формуванням власних фінансових ресурсів, забезпечуючи подальший розвиток підприємства.

Одним із найважливіших завдань у системі управління власним капіталом є підвищення ефективності його використання.

Оцінка ефективності використання власного капіталу в системі фінансового забезпечення підприємств може здійснюватися трьома основними напрямками:

- оцінка ролі власного капіталу в загальних обсягах фінансового забезпечення господарюючого суб'єкта ;
- оцінка раціональності напрямів розміщення власного капіталу;
- оцінка раціональності використання власного капіталу .

Щоб оцінити роль власного капіталу в загальних обсягах фінансового забезпечення господарюючих суб'єктів найкраще використовувати аналіз коефіцієнтів ефективності використання власного капіталу та порівняльний аналіз. За допомогою аналізу коефіцієнтів можна точніше оцінити, наскільки підприємство використовує власний капітал. Якщо при цьому використати ще й порівняльний аналіз та зіставити розраховані показники поточного року з попереднім, то вдасться проаналізувати, наскільки ефективніше підприємство в певному році використало власний капітал, ніж у попередньому [53,с.102] .

Показники ефективності використання власного капіталу характеризують його здатність генерувати необхідний прибуток у процесі господарської діяльності підприємства і визначають загальну ефективність його використання.

Здійснюючи аналіз фінансового стану підприємства, недостатньо порівнювати отримані значення показників з нормативними чи плановими, необхідно визначати їх динаміку та тенденції до змін.

У більшості коефіцієнтів, які застосовують для аналізу, власний капітал розглядають як цілісну величину, однак складові власного капіталу внаслідок своїх функцій змінюються не однаково, одні можуть збільшуватись, інші – зменшуватись. Аналіз власного капіталу із використанням коефіцієнтів дозволяє встановити зв'язок між різними складовими власного капіталу. Вибір того чи іншого підходу до аналізу власного капіталу залежить від того, що конкретно про власний капітал необхідно дізнатися [88] .

Підходи до аналізу власного капіталу схожі між собою, проте з їх допомогою можна проаналізувати різноманітні сторони змін власного капіталу. Зокрема, для оцінки фінансової стійкості підприємства обираються показники, які характеризують здатність підприємства самостійно фінансувати свою діяльність та не залежати від зовнішніх джерел фінансування, тобто показниками фінансової стійкості є [44,с.29]:

- коефіцієнт автономії (фінансової незалежності);
- коефіцієнт фінансування;
- коефіцієнт маневрування;
- коефіцієнт фінансового левериджу.

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт фінансової незалежності) показує, яка частка власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємства. Він розраховується за формулою:

$$K_{авт} = BK : A \quad (3.2)$$

де: BK— власний капітал;

A — активи підприємства.

Для показника позитивною є тенденція зростання, яка свідчатиме про збільшення частки власних коштів у загальній вартості капіталу підприємства. Загалом підприємство вважається незалежним від зовнішніх джерел фінансування за умови, що частка власного капіталу в його загальній вартості перевищує 50%. Водночас таке перевищення залежить від галузевої спрямованості, а також політики формування активів, яку використовує підприємство [58,с.650] .

Коефіцієнт фінансування характеризує співвідношення залученого та власного капіталу та показує, у скільки разів залучений капітал перевищує власний. Який розраховується за формулою:

$$K_{фін} = ЗК : BK \quad (3.3)$$

де: ЗК — залучений капітал;

BK— власний капітал.

Оберненим показником до коефіцієнта фінансового ризику є коефіцієнт самофінансування (фінансування стійкості), який відображає можливість покриття власним капіталом позикових коштів. Рекомендоване значення більше одиниці.

Коефіцієнт маневрування власного капіталу визначає, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, а яка – капіталізована. Розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу. Розраховується за формулою:

$$K_{\text{МВК}} = (\text{ВК} + \text{ЗК} - \text{НА}) : \text{ВК} \quad (3.4)$$

де: ВК— власний капітал;

ЗК— залучений капітал;

НА— необоротні активи.

Значення цього показника може змінюватися залежно від структури капіталу і галузевої належності підприємства (норматив 0,4-0,6).

Коефіцієнт фінансового левериджу (коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів) показує скільки довгострокових позикових коштів використано для фінансування активів підприємства поряд із власними коштами. Він характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань і розраховується діленням суми довгострокових зобов'язань на суму власних коштів. Розраховується за формулою:

$$K_{\text{лев}} = \text{ЗКд} : \text{ВК} \quad (3.6)$$

де: ЗКд — довгострокові залучені кошти;

ВК — власний капітал.

Окрім вищенаведених, ми пропонуємо впровадити ще два показника фінансової стійкості, а саме: коефіцієнт надходження власного капіталу та коефіцієнт використання власного капіталу.

Коефіцієнт надходження власного капіталу ($K_{\text{ВКН}}$) показує, яку частку у власному капіталі має капітал, сформований у звітному періоді. Розраховується за формулою:

$$K_{\text{ВКН}} = \text{ВКн} / \text{ВКк} \quad (3.7)$$

де: ВКн- власний капітал, що надійшов;

ВКк – власний капітал на кінець періоду.

Коефіцієнт використання власного капіталу показує, яка частина власного капіталу була використана в процесі діяльності господарюючого суб'єкта у звітному періоді. Розраховуються за формулою:

$$КВКв = ВКв / ВКк \quad (3.8)$$

де: ВКв – власний капітал, що був використаний;

ВКк- власний капітал на початок періоду.

Розрахунок вищенаведених коефіцієнтів проведемо у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

**Розрахунок показників фінансової стійкості
ДП «Рогатинське лісове господарство» за 2014-2015 рр.**

Показники	Алгоритм розрахунку за фінансовою звітністю	Нормативне значення	2014	2015
Коефіцієнт автономії	$\frac{\phi 1p.1495}{\phi 1p.1300}$	>0,5	0,3	0,4
Коефіцієнт фінансування	$\frac{\phi 1(p.1595 + p.1695)}{\phi 1p.1495}$	<0,5	2,7	1,8
Коефіцієнт маневрування	$\frac{\phi 1(p.1495+p.1595+p.1695-p.1095)}{\phi 1p.1495}$	>0,4	0,5	0,4
Коефіцієнт фінансового левериджу	$\frac{\phi 1p.1595}{\phi 1p.1495}$	>1,0	2,7	1,8
Коефіцієнт поступлення власного капіталу	$\frac{\phi 1(гр.4 p.1495- гр.3p.1495)}{гр.4p.1495}$	-	0,004	0,04
Коефіцієнт використання власного капіталу	$\frac{\phi 4 p.4200}{\phi 1p.1495}$	-	0	0

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт фінансової незалежності) показує, яка частка власного у загальній сумі капіталу підприємства. Теоретично встановлено, що даний показник має становити не менше 0,5, проте, високий коефіцієнт автономії також може свідчити про те, що керівництво невдало

розпоряджається грошовими коштами. Із даних, наведених в таблиці 3.3, видно, що на початок поточного року цей показник становив 0,3, що є нижче допустимих меж, а під кінець звітної періоду він зріс до 0,4, що свідчить про покращення показника і накопичення власних грошових ресурсів. У випадку ДП «Рогатинське лісове господарство» це є позитивним явищем, оскільки дані кошти залишаються в розпорядженні підприємства, для того, щоб працювати на нього.

Коефіцієнт фінансування характеризує співвідношення залученого та власного капіталу та показує, у скільки разів залучений капітал перевищує власний. Даний показник свідчить про те, що підприємство є залежним, адже допустиме значення менше 0,5, а на початок періоду коефіцієнт становить 2,7. Разом з тим, на кінець періоду даний коефіцієнт знизився до 1,8, що є позитивним явищем.

Коефіцієнт маневрування власного капіталу визначає, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, а яка – капіталізована. Значення даного показника можуть коливатися від 0,4 до 0,6. Даний коефіцієнт у 2014 році становив 0,5, а у 2015 році знизився до 0,4, що також є хорошим показником, оскільки він знаходиться у межах норми.

Коефіцієнт фінансового левериджу (коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів) показує скільки довгострокових позикових коштів використано для фінансування активів підприємства поряд із власними коштами. Він характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань.

Дані ДП «Рогатинське лісове господарство» показують що залежність від довгострокових зобов'язань у 2014 році склала 2,7, а у 2015 році зменшилась до 1,8. Нормативне значення коефіцієнта більше 1, свідчить про те, що підприємство стає незалежним поступово, що дає змогу йому розвиватися.

Коефіцієнт надходження власного капіталу (ВК) показує, яку частину власного капіталу від наявного на кінець звітної періоду складає

новоутворений капітал. Зважаючи на збільшення даного коефіцієнта з 0,004 до 0,04 можна сказати про прогресивне збільшення фінансової незалежності.

Коефіцієнт використання власного капіталу показує, яка частина власного капіталу, була використана у звітному періоді. У процесі своєї діяльності підприємство не використовувало власного капіталу.

Вивчивши фінансову звітність ДП «Рогатинське лісове господарство», можна зробити висновок, що в цілому діяльність підприємство дає позитивні результати, крім того помітний позитивний ріст, у порівнянні з попереднім 2014 роком. Контролюючи й надалі усі вищенаведені, показники, підприємство буде готовим до різних змін, в першу чергу, зовнішнього середовища, зможе визначати свої слабкі сторони, для того щоб прийняти правильні рішення, для їх підсилення.

Досить важливим напрямком аналізу власного капіталу підприємства є оцінка ефективності його використання за показниками ділової активності та рентабельності. Ці показники характеризують частку прибутку та чистого доходу, яку отримує підприємство, за умов використання одиниці власного капіталу [45,с.19] .

Основним показником ділової активності, який розраховується на основі даних про власний капітал виступає коефіцієнт оборотності власного капіталу, що показує наскільки масштаб діяльності підприємства забезпечується власним капіталом тобто ефективність використання власного капіталу підприємства і розраховується за формулою:

$$\text{Ковк} = \text{ЧВР} / \text{ВКс} \quad (3.9)$$

де: ЧВР - чиста виручка від реалізації;

ВКс - середньорічна величина власного капіталу.

Згідно із новою формою звітності розрахунок проводиться так:

$$\text{ф2р.2000} / (\text{ф1(р.1495(гр.3)} + \text{р.1495(гр.4)}) / 2)$$

Розрахуємо коефіцієнт оборотності власного капіталу у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Аналіз оборотності власного капіталу

ДП «Рогатинське лісове господарство» за 2014-2015 рр.

Показники	Роки		Відхилення (+,-)
	2014	2015	
Чиста виручка від реалізації, тис. грн.	10431	15977	5546
Середньорічна величина власного капіталу, тис. грн.	1786	1827	41
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	5,8	8,7	2,9

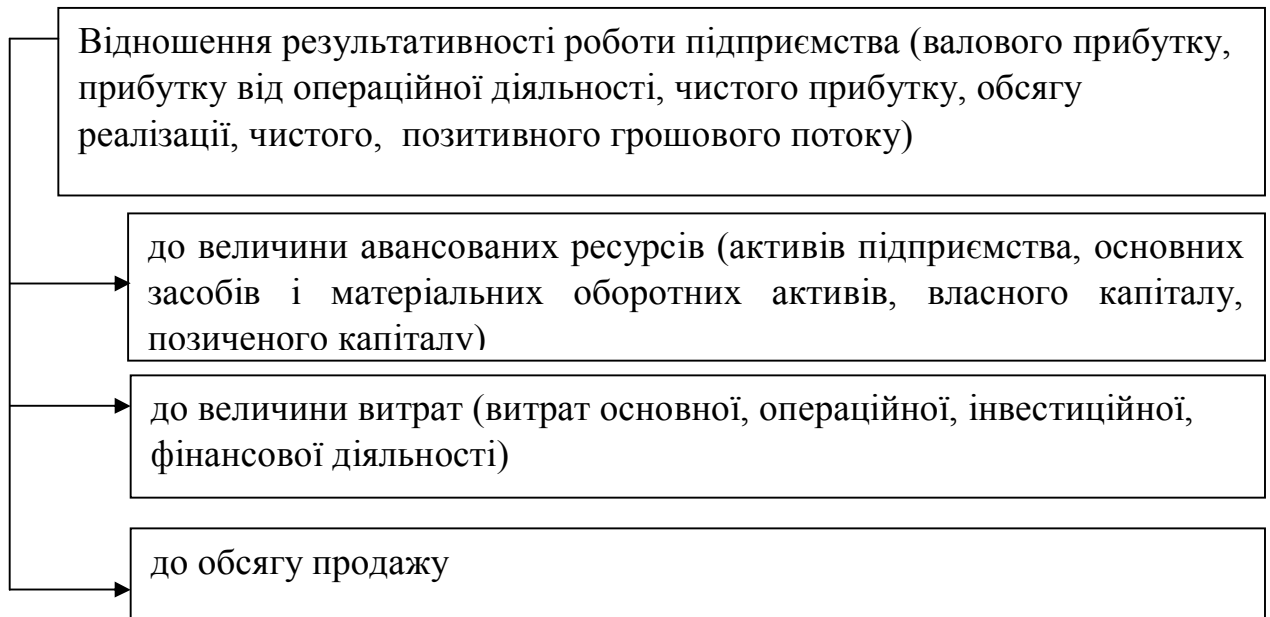
Як видно із таблиці 3.4, середньорічна величина власного капіталу збільшилась у порівнянні з 2014 роком на 41 тис. грн. В свою чергу коефіцієнт оборотності власного капіталу, що становив у попередньому році 5,8 зріс до 8,7 у поточному. Дане зростання в основному пов'язане із зростанням розміру чистої виручка на 5546 тис. грн. Прискорення оборотності позитивно вплинуло на фінансовий стан підприємства.

Управління власним капіталом пов'язане не тільки із забезпеченням ефективного використання вже накопиченої його частини, але і з формуванням власних фінансових ресурсів, що забезпечують майбутній розвиток підприємства.

Різноманітність показників рентабельності визначає альтернативність пошуку шляхів її підвищення. Кожен з вихідних показників розкладається у факторну модель з різним рівнем деталізації, що дає можливість виявити й оцінити резерви її росту. Для кількісної оцінки резервів підвищення ефективності господарювання користуються методами факторного аналізу і принципами детермінованого факторного моделювання [43].

Логічну модель формування показників рентабельності підприємства можна представити на рис 3.4

Рисунок 3.4 - Модель формування показників рентабельності підприємства

Оцінювання ефективності управління власним капіталом підприємства являє собою процес дослідження основних результативних показників ефективності його функціонування на з метою виявлення резервів подальшого підвищення цієї ефективності.

Рентабельність власного капіталу засвідчує ефективне використання власного капіталу, можливість його примноження. Вона забезпечується отриманням чистого прибутку в результаті господарської діяльності [56,с.210] .

Отже, насамперед, доцільно провести аналіз рентабельності власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство», як показника, що найбільш точно відображає ефективність використання власного капіталу здійснено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Аналіз рентабельності власного капіталу
ДП «Рогатинське лісове господарство» за 2014-2015 рр.

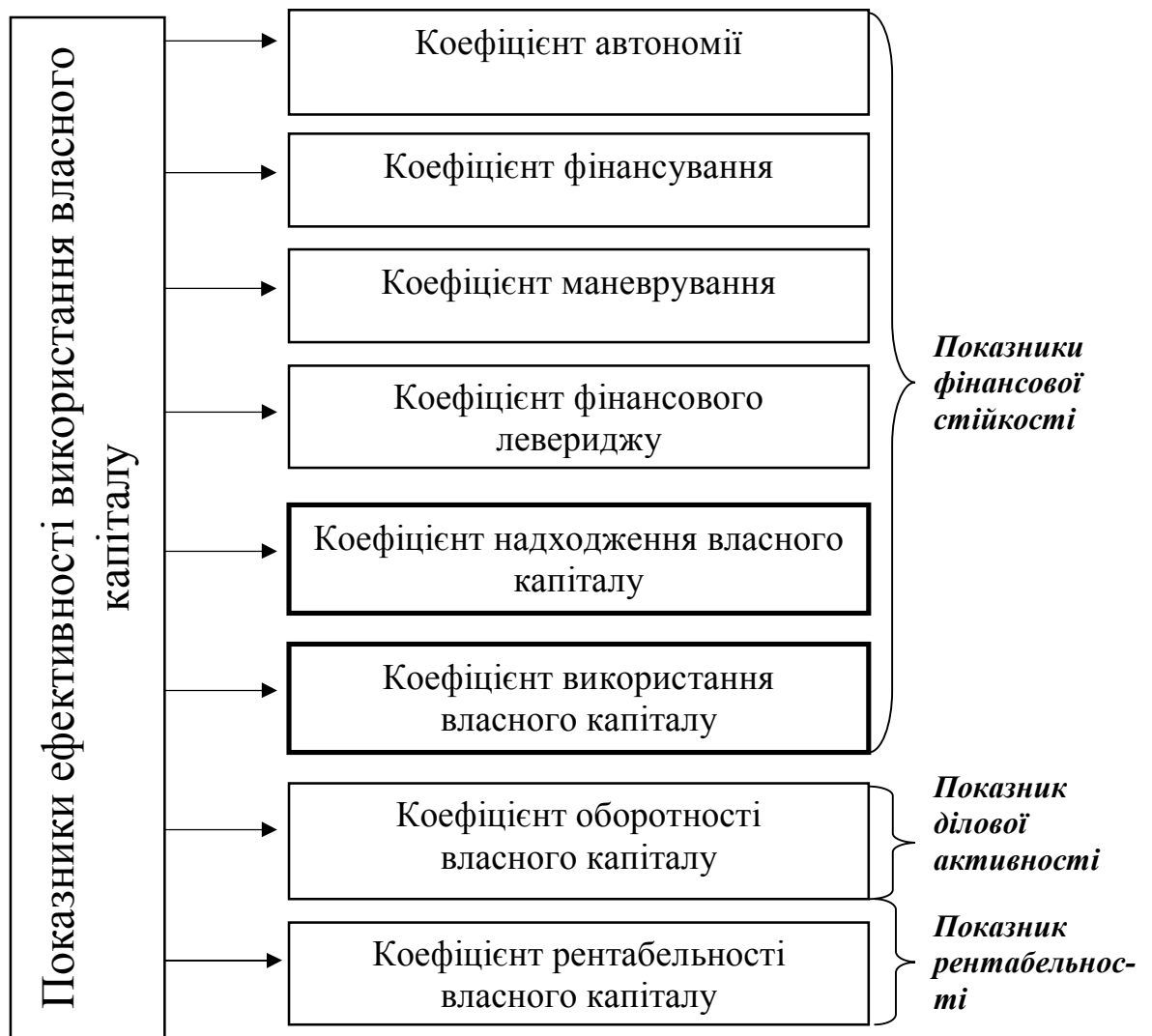
Показники	Роки		Відхилення (+,-)
	2014	2015	
Власний капітал, тис. грн.	1789	1865	76
Чистий прибуток, тис.грн.	8	90	82
Валовий прибуток, тис.грн.	2292	4363	2071
Рентабельність власного капіталу (за чистим прибутком)	0,0045	0,048	0,043
Рентабельність власного капіталу (за валовим прибутком)	1,28	2,33	1,05

Дані таблиці свідчать, що чистий прибуток збільшився на 82 тис. грн., валовий прибуток відповідно на 2071 тис. грн., що має позитивне значення. Рентабельність власного капіталу (за чистим прибутком) склала 0,048 у 2015 році і є більшою ніж у 2014 році (0,0045) на 0,043. Рентабельність власного капіталу (за валовим прибутком) у 2014 склала 1,28, а у 2015 році відповідно 2,33, що свідчить про її збільшення на 1,05.

Дані показники свідчать, що ДП «Рогатинське лісове господарство» є рентабельним, що дозволило йому перекрити збитки минулих періодів і отримати прибуток за поточний.

Завершуючи аналіз ефективності використання власного капіталу з використанням коефіцієнтів, варто провести узагальнення існуючих та запропонованих нами показників на рис. 3.5

Із рисунок 3.5 видно, що нами проведено узагальнення показників, що використовуються для аналізу ефективності використання власного капіталу шляхом їх групування на показники фінансової стійкості, показники ділової активності та показники рентабельності. А також, запропоновано до показників фінансової стійкості окрім вже існуючих долучити ще два, зокрема коефіцієнт надходження власного капіталу та коефіцієнт використання власного капіталу.

Рисунок 3.5 - Показники, що визначають ефективність застосування власного капіталу

Наступним методом аналізу показників власного капіталу є інтегральний, який відтворює ефективність використання капіталу, який вкладений у діяльність підприємства на тривалий період, рентабельність інвестицій у капітал [65,с.92] .В управлінні використанням капіталу найбільше поширення отримали наступні системи інтегрального фінансового аналізу:

1. Дюпонівська система інтегрального аналізу ефективності використання капіталу підприємства, розроблена фірмою «Дюпон» (США), яка передбачає розкладання показника «коефіцієнт рентабельності капіталу» на низку фінансових коефіцієнтів його формування, взаємопов'язаних у єдиній системі. В основі цієї системи аналізу лежить «Модель Дюпона», відповідно до якої

коефіцієнт рентабельності використовуваного капіталу підприємства становить добуток коефіцієнта рентабельності реалізації продукції на коефіцієнт оборотності (кількість оборотів) капіталу.

2. Система SWOT-аналізу. Основним змістом SWOT-аналізу є дослідження характеру сильних і слабких аспектів діяльності підприємства щодо можливостей використання його капіталу, а також позитивного або негативного впливу окремих зовнішніх факторів на умови його використання.

3. Об'єктно-орієнтована система інтегрального аналізу використання капіталу підприємства базується на використанні комп'ютерної технології та спеціального пакету прикладних програм. Основою цієї концепції є втілення моделі формування рівня рентабельності власного капіталу підприємства у вигляді сукупності взаємодіючих первинних фінансових блоків, що моделюють «класи» елементів, безпосередньо формують цей показник.

4. Інтегральна система портфельного аналізу. Цей аналіз заснований на використанні «портфельної теорії», відповідно до якої рівень прибутковості портфеля фондових інструментів розглядається у взаємозв'язку з рівнем ризику портфеля [67,с.450] .

Найбільш поширеною в теорії фінансового аналізу є модель Дюпона, яка відображає взаємозв'язки між фінансовими показниками.

Ця залежність описується формулою [74,с.350]:

$$\text{П/ВК} = \text{П/В} * \text{В/А} * \text{А/ВК} \quad (3.11)$$

де: П – чистий прибуток; В – виручка від реалізації; А – вартість активів; ВК – вартість власного капіталу.

Згідно моделі Дюпона розрахуємо показник рентабельності власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» із впливом на нього трьох факторів – чистої рентабельності виручки, оборотності капіталу і структури джерел фінансування.

$$\text{За 2014 р.} - 8/1789 = 8/10431 * 10431/6581 * 6581/1789 = 0,0045$$

$$\text{За 2015 р.} - 90/1865 = 90/15977 * 15977/5131 * 5131/1865 = 0,048$$

Проведені розрахунки свідчать про те, що рентабельність власного капіталу у 2015 році, що становить 0,048, значно вища ніж у 2014 році, яка складає 0,0045. Основним фактором, що призвів до такого зростання є збільшення виручки від реалізації продукції з 10431 тис. грн. у 2014 році до 15977 тис. грн. у 2015 році.

Узагальнюючи дане питання можна сказати, що власний капітал є основним початковим та умовно безстроковим джерелом фінансування господарської діяльності будь-якого підприємства. Також, він є одним з найвагоміших показників, що використовуються при оцінці фінансового стану підприємства, оскільки показує, з одного боку, ступінь фінансової самостійності підприємства (його незалежності від зовнішніх джерел фінансування), а з іншого – ступінь кредитоспроможності підприємства. Тому дуже важливим є правильне управління власним капіталом, яке забезпечить ефективну діяльність підприємства, а також фінансову самостійність та платоспроможність.

Висновки до розділу 3

Проведені дослідження аналізу власного капіталу дали змогу сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Узагальнюючи запропоновану нами методика аналізу власного капіталу можна сказати, що він складається з п'яти етапів, зокрема: підготовки до проведення аналізу власного капіталу (здійснюється збір, обробка та упорядкування інформації, необхідної для аналізу власного капіталу); аналізу частки власного у структурі капіталу підприємства та її динаміки (проводиться оцінка частки власного капіталу у структурі капіталу загалом та аналіз змін частки власного капіталу у структурі капіталу); аналізу складу та структури власного капіталу (виконується аналіз складу та структури зареєстрованого та накопиченого власного капіталу); аналізу ефективності використання власного капіталу (здійснюється аналіз руху власного капіталу аналіз забезпеченості власним капіталом, аналіз ефективності використання власного капіталу);

узагальнення результатів аналізу для прийняття управлінських рішень (проводиться узагальнення інформації, отриманої під час проведення аналізу власного капіталу і прийняття на її основі управлінських рішень).

2. Провівши аналіз динаміки та структури власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» ми виявили, що основними складовими власного капіталу підприємства є зареєстрований та додатковий, які становлять відповідно 1589 тис. грн. та 264 тис. грн. Оцінюючи динаміку даних видів капіталу можна сказати, що жодних змін у них за 2013-2015 р.р. не відбулося. Основним фактором, що призводить до зміни власного капіталу на підприємстві є нерозподілений прибуток (непокритий збиток), який у 2013 р. становив збиткову суму в розмірі 71 тис. грн. Поступово сума збитків зменшувалася, зокрема у 2014 р. вона становила вже 64 тис. грн. А у 2015 р. підприємство нарешті вийшло з кризи та стало прибутковим, перекривши непокрите збитки попередніх періодів у сумі 64 тис. грн. та отримавши нерозподілений прибуток у розмірі 12 тис. грн. Таким чином, можна зробити висновок, що підприємство поступово виходить кризового стану та стає рентабельним, про свідчать погашені підприємством збитки та збільшення власного капіталу.

3. Вивчивши фінансову звітність ДП «Рогатинське лісове господарство», можна зробити висновок, що в цілому діяльність підприємства дає позитивні результати, крім того помітний позитивний ріст, у порівнянні з попереднім 2014 роком. Зокрема, зросли коефіцієнт фінансової незалежності (до 0,4), запропонований нами коефіцієнт надходження власного капіталу (з 0,004 до 0,04), коефіцієнт рентабельності власного капіталу (з 0,0045 до 0,048). Контролюючи й надалі усі вищенаведені, показники, підприємство буде готовим до різних змін, в першу чергу, зовнішнього середовища, зможе визначати свої слабкі сторони, для того щоб прийняти правильні рішення, для їх підсилення.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши теоретичні аспекти, а також здійснивши узагальнення організаційно-методичних положень обліку і аналізу власного капіталу та його відображення в системі звітності можна зробити такі висновки:

1. Розглянувши думки вчених з приводу визначення сутності дефініції «капітал», виявлено її неоднозначність, складність і багатогранність. Разом з тим, всі досліджені нами трактування даного поняття доповнюють одне одного, що дає можливість найбільш повно та зрозуміло висвітлити його. Узагальнивши їх ми дійшли висновку, що капітал – це вкладення в господарську діяльність, авансована вартість яких в процесі свого руху приносить більшу вартість від первісної.

2. Дослідження підходів різних вчених до класифікації капіталу дозволило нам провести їх узагальнення шляхом об'єднання схожих за своєю природою ознак. Також нами запропоновано нові класифікаційні ознаки, а саме: за суб'єктами фінансування, відповідно якої виділено приватний, підприємницький та державний види капіталу, та за способами формування, відповідно якої виділено зовнішній та внутрішній види капіталу. Така класифікація, враховує особливості функціонування капіталу підприємства та дозволяє більш раціонально управляти ефективністю його формування.

3. Загалом як в економічній літературі, так і в нормативно-правових базах наводяться різні визначення власного капіталу. Узагальнюючи їх можна сказати, що власний капітал — це власні джерела фінансування підприємства, сформовані за рахунок вкладень власників (внесених без визначеного терміну повернення), а також ресурсів (засобів) отриманих у процесі діяльності підприємства (як у результаті власної діяльності, так і безоплатно).

4. Проаналізувавши основні підходи до систематизації власного капіталу, пропонуємо узагальнену класифікацію його складових серед яких варто виділити: зареєстрований капітал (формується за рахунок статутного,

пайового, неоплаченого та вилученого капіталів) та накопичений капітал, що включає: додатково одержаний капітал (формується за рахунок додатково вкладеного капіталу засновників; капіталу, сформованого за рахунок безоплатно одержаних активів та капіталу сформованого за рахунок переоцінок активів) та реінвестований капітал (формується за рахунок нерозподіленого прибутку (непокритих збитків) та резервного капіталу).

5. Сутність зареєстрованого капіталу визначається через його функції. Зважаючи на те, що питання функцій зареєстрованого капіталу у наукових колах не досліджувалось, ми пропонуємо виділити такі його функції: стартову - формування джерел коштів для започаткування діяльності; гарантійну - гарантування інтересів кредиторів; регулятивну - визначення обсягу корпоративних прав, тобто частки участі кожного в товаристві; стабілізаційну - підтримання платоспроможності та фінансової стабільності підприємства.

6. На субрахунку 404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» відображається сума внесеного незареєстрованого статутного капіталу. Згідно п. 4 ст. 16 ЗУ «Про господарські товариства» рішення про зміну розміру статутного капіталу товариства набирає чинності з дня внесення таких змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Окрім того, якщо підприємству відмовлено у реєстрації такого статутного капіталу, він підлягає поверненню власникам. Тому суму незареєстрованого статутного капіталу нелогічно відносити до зареєстрованого капіталу і відображати на рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал». Такі внески доцільно відображати на субрахунку 401 «Статутний капітал» лише після реєстрації, а до того варто обліковувати їх як додаткові внески засновників на добровільних засадах з метою забезпечення розвитку підприємства, тобто у складі іншого вкладеного капіталу на субрахунку 422 «Інший вкладений капітал».

7. Якщо на субрахунку 441 «Прибуток нерозподілений» наявне кредитове сальдо, то на цю суму підприємство має нерозподілений прибуток поточного року, котрий підлягає відображенню у рядку 1420 першого розділу

пасиву форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Також у вищенаведеному рядку відображається чистий фінансовий результат поточного року, тобто сальдо рахунку 79 «Фінансові результати». Це, нашу думку, є не зовсім правомірним, адже дані види прибутку в бухгалтерському обліку нетотожні і мають обліковуватись окремо. Тому необхідно чистий прибуток (збиток) поточного року відобразити у Балансі відокремлено від нерозподіленого прибутку (збитку) минулих років і лише за результатами року після реформації балансу зводити їх в одне ціле.

8. Оскільки величину резервного капіталу визначається із врахуванням розміру статутного капіталу, то він залежить від встановлених мінімальних розмірів, діючих на момент створення таких суб'єктів господарювання. На даний час, мінімальний розмір статутного капіталу залежить від ставки мінімальної заробітної плати. Вже зареєстровані підприємства не перераховують свій резервний капітал. Отже, сума резервного капіталу, на підприємствах, де статутний капітал був сформований раніше, відрізняється від резервного капіталу, підприємств, що утворились нещодавно. Тому, ми пропонуємо на законодавчому рівні встановити фіксований розмір мінімального резервного капіталу, що не залежатиме від розміру статутного капіталу. А також щорічно перед складанням балансу проводити оцінку резервного капіталу на предмет його відповідності мінімально встановленому розміру та за умови невідповідності проводити збільшення суми резервного капіталу.

9. На наш погляд, Звіт про власний капітал потребує удосконалення. У ньому варто більш диференційовано відображати інформацію про події, що виникли після дати балансу. Зокрема, у розділ «Коригування» варто включити рядок 4011 «Дивіденди за звітний період, що оголошені підприємством після дати балансу». Потребує також коригування розділ «Внески учасників», який слід доповнити показником 4241 «Інший вкладений засновниками капітал». До нього доцільно відносити додаткові внески засновників (учасників) на розвиток підприємства понад встановлені установчими документами суми.

10. Згідно ст. 52 ЗУ «Про господарські товариства» статутний капітал підлягає сплаті до закінчення першого року з дня його державної реєстрації. Якщо ж учасники товариства до закінчення першого року з дня державної реєстрації не внесли (не повністю внесли) свої вклади, загальні збори учасників приймають одне з таких рішень: про виключення із складу товариства тих учасників, які не внесли (не повністю внесли) свої вклади, та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про зменшення статутного капіталу та про визначення порядку перерозподілу часток у статутному капіталі; про ліквідацію товариства. Таким чином, загальні збори на момент завершення першого року діяльності товариства мають мати точну і чітку інформацію про внесені учасниками товариства майно та кошти, а також частку несплаченого капіталу за кожним учасником товариства. Запропонований нами «Звіт про внесений капітал» дозволить отримати повну інформацію про внески учасників і на основі неї прийняти оптимальне рішення.

11. Результати дослідження теоретичних основ аналізу власного капіталу свідчать про те, що для цілей управління капіталом необхідно здійснювати всебічний аналіз власного капіталу підприємства. Нами запропонована методика аналізу власного капіталу, згідно якої аналітичні процедури проводитимуться у п'ять етапів: підготовки до проведення аналізу власного капіталу; аналізу частки власного у структурі капіталу підприємства та її динаміки; аналізу складу та структури власного капіталу; аналізу ефективності використання власного капіталу; узагальнення результатів аналізу для прийняття управлінських рішень. Дана методика дозволить систематизувати послідовність дослідження і процедури оцінки елементів власного капіталу, порядку формування та ефективності його використання, що необхідно для прийняття управлінських рішень щодо інвестування підприємства і розвитку його стратегії.

12. Здійснивши аналіз динаміки та структури власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» ми виявили, що основними складовими власного капіталу підприємства є зареєстрований та додатковий, які становлять

відповідно 1589 тис. грн. та 264 тис. грн. Оцінюючи динаміку даних видів капіталу можна сказати, що жодних змін у них за 2013-2015 р.р. не відбулося. Основним фактором, що призводить до зміни власного капіталу на підприємстві є нерозподілений прибуток (непокритий збиток), який у 2013 р. становив збиткову суму в розмірі 71 тис. грн. Поступово сума збитків зменшувалася, зокрема у 2014 р. вона становила вже 64 тис. грн. А у 2015 р. підприємство нарешті вийшло з кризи та стало прибутковим, перекривши непокріті збитки попередніх періодів у сумі 64 тис. грн. та отримавши нерозподілений прибуток у розмірі 12 тис. грн. Таким чином, можна зробити висновок, що підприємство поступово виходить кризового стану та стає рентабельним, про свідчать погашені підприємством збитки та збільшення власного капіталу.

13. Нами було проведене узагальнення показників, що використовуються для аналізу ефективності використання власного капіталу шляхом їх групування на показники фінансової стійкості, показники ділової активності та показники рентабельності. А також, запропоновано до показників фінансової стійкості окрім вже існуючих долучити ще два, зокрема коефіцієнт надходження власного капіталу, що показує, яку частку у власному капіталі має капітал, сформований у звітному періоді, та коефіцієнт використання власного капіталу, що показує, яка частина власного капіталу була використана в процесі діяльності господарюючого суб'єкта у звітному періоді.

14. Загалом провівши коефіцієнтний аналіз власного капіталу ДП «Рогатинське лісове господарство» можна зробити висновок, що в цілому діяльність підприємства дає позитивні результати, про свідчить зокрема підвищення коефіцієнта фінансової незалежності, коефіцієнта надходження власного капіталу та коефіцієнтів рентабельності. Проведений аналіз свідчить про те, що загалом ситуація на підприємстві покращується. Проте, потрібно говорити і про подальше скорочення заборгованості та пильніший контроль за її погашенням для того, щоб в майбутньому не допустити простроченої заборгованості, яка може призвести до додаткових витрат і відповідно

зниження частки власного капіталу. Контролюючи й надалі усі, вищенаведені, показники, підприємство буде готовим до різних змін, в першу чергу, зовнішнього середовища, зможе визначати свої слабкі сторони, для того щоб прийняти правильні рішення, для їх підсилення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова И.И. История экономической мысли [Электронный ресурс] / И.И. Агапова. – М. : Эксмо , 1998 .– 248с. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Econom/agap/pdf .
2. Базилевич В.Д. Сутність, структура і оборот капіталу / В.Д. Базилевич, О.П. Колчигін, С.М. Свірідов. – К.: Київ. держ. торг-екон. ун-т, 1995. – 36 с.
3. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз теорія та практика : Навч. посіб . / О.Я. Базилінська. – К.: ЦУЛ, 2009.- 328с.
4. Балабанов И.Т. Основы фінансового менеджмента: учебное пособие [Электронный ресурс] / И.Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 477. – ISBN 5-279-01756-6. – Режим доступа: <http://bookre.org/reader?file=1342488>.
5. Безкоровайна Л.В. Особливості обліку власного капіталу на підприємствах / Л.В. Безкоровайна // Журнал МНУ ім. В.О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/200.pdf>.
6. Белоусов М.О. Генезис категорії “капітал”: економічна та облікова інтерпретація / М.О. Белоусов // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Вісник ЖДТУ. Економічні науки. - 2011. - № 1 (55). - С. 18-26
7. Бідник О.І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція [Електронний ресурс]/ О.І. Бідник // Науковий вісник. – 2007. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/172/131Bidnyk_17_2.pdf.
8. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств / О.Г. Біла // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С.112-119.
9. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: [Підручник для студ. екон. спец.] / М. Білуха – К.: Вид-во Київ. нац. екон. ун-ту, 2000. – 692 с.

10. Бланк И.А. Управление формированием капитала [Электронный ресурс] / И.А. Бланк. – К. : Ника - Центр, Эльга , 2002. – 512 с. - Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/econ-fin/econ-fin056.htm>
11. Бобяк А.П. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік / А. Бобяк // Міжнародний збірник наукових праць: Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. – Вип. 1 (19) – 2011. –С. 55-58.
12. Боднарчук А.В. Сутність власного капіталу як об'єкта обліку та аналізу: [Електронний ресурс] / А.В. Боднарчук // Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – Режим доступа: <http://www.economy.nauka.com.ua> 2013.
13. Боднарчук А.В. Удосконалення комплексного економічного аналізу власного капіталу / А.В. Боднарчук // Бізнес ін - форм. – 2013. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.businessinform.net/pdf/2013/3_0/282_285.pdf.
14. Боримська, К.П. Удосконалення організаційних засад проведення аналізу формування та змін власного капіталу в корпоративних підприємствах [Електронний ресурс] / К.П. Боримська , Р.В. Варічева. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_3/2.pdf
15. Брігхем Є.Ф. Основи фінансового менеджменту : навч. посібник /Є.Ф.Брігхем. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 560.
16. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів [Ф.Ф. Бутинець та ін.]; під заг. ред. [і з передм.] Ф.Ф. Бутинця. - 8-ме вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута", 2009.-912 с.
17. Бойчак Т.М. Методика розрахунку та застосування відносних показників для оцінки фінансової стійкості підприємства: переваги та недоліки [Інститут менеджменту та економіки “Галицька академія”] / [Електронний ресурс] / Т. М. Бойчак. Режим доступа: http://www.rusnauka.com/19_NM_2007/Economics/23323.doc.htm.

18. Варичева Р.В. Поняття власного капіталу / Р.В. Варичева // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 2 (52). – С. 81-85.
19. Вівчар О.Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / О. Вівчар, В. Саварин // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 146-150.
20. Вдовиченко К.М. Складові власного капіталу підприємства, їхня сутність та характеристика / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.education/conference/molodej-conference-sw/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/april-2016>
21. Вовк В.М. Методика та організація аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємства: автореф. дис. к. е. н. / В.М. Вовк. – Т., 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php.
22. Варичева Р.В. Звіт про власний капітал як джерело аудиту операцій з руху власного капіталу / Р. Варичева // Міжнар. зб. наук. праць: Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2010. – Вип. 2 (17) – 2010 Житомир. – С. 37-43., с. 40.
23. Гудзенко Н.М. Звіт про власний капітал: порядок складання та шляхи удосконалення / Н.М. Гудзенко, Т.П. Горобець. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60336.doc.htm.
24. Гуренко Т.О. Сучасний погляд на власний капітал / Т.О. Гуренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/sites/default/files/> – 22.10.2013.
25. Дорош Н.І. Проблеми обліку власного капіталу України в умовах ринкової економіки/ Н.І. Дорош, Г.О. Борук //Регіональна економіка та управління. – Науково практичний журнал 2(02) травень 2014 р. частина 1. – Київ. - С. – 25 [Електронний ресурс]: Режим доступу: [http://sice.zp.ua/images/journal/2\(02\)/07.pdf](http://sice.zp.ua/images/journal/2(02)/07.pdf)

26. Жихор О.Б. Теоретичні аспекти щодо визначення сутності поняття «капітал підприємства» [Електронний ресурс]/О.Б. Жихор, І.М. Шматько. – Режим доступу : http://fkd.khibs.edu.ua/pdf/2011_2/25.pdf.
27. Журба І.А. Управління власним капіталом підприємства/ І.А. Журба// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/27990/1/Zhurba.pdf>.
28. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 № 514-VI, чинний. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
29. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV, зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
30. Закон України « Про господарські товариства »від 19.09.1991 № 1576-XII зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua> .
31. Зелікман В.Д. Удосконалення обліку резервного капіталу підприємства [Електронний ресурс] / В.Д. Зелікман, В.О. Богомолова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NIT_2008/Tethis/Economics/27635.doc.htm.
32. Задорожний З.В. Формування інформації про капітал у балансі підприємства / Задорожний З.В., Крупка Я.Д. // Торгівля, комерція і підприємництво:збірник наукових праць Львівської комерційної академії. – Львів: вид-во Львівської комерційної академії, 2002. – С.185-188
33. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. за № 291, зі змінами. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua> .

34. Каверзін О.О. Функції власного капіталу в умовах ринкової економіки / О.О. Каверзін // Вісник КПІ. – 2012. – № 5. – С. 138–139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnik.kpi.kharkov.ua/files>.
35. Калініна А.В. Підходи до управління власним капіталом підприємства / А.В. Калініна, Н.А. Дехтяр // Молодіжний науковий вісник УАВС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2012. – №2. – С.132-144.
36. Камінська Т.Г. Економічна сутність та класифікаційні характеристики капіталу підприємств / Т.Г. Камінська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2011. - № 2 (20). - с. 230-245.
37. Камінська Т.Г. Внутрішній контроль кругообороту капіталу підприємства в умовах інтеграційних процесів / Т.Г. Камінська // Бізнес Інформ. – 2014. – № 2. – С. 271-276.
38. Катан Л.І. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Л.І. Катан, Л.І. Бровко, Н.П. Дуброва, Н.В. Бондарчук. – Суми: «Довкілля», 2009. – 184с.
39. Катан Л.І. Фінансові ресурси підприємства та особливості їх формування / Л.І. Катан // Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. -2014.-№6.-С.38-44.
40. Кащена Н.Б. Методика економічного аналізу: сутність та елементи [Електронний ресурс] / Н.Б. Кащена, О.В. Цуканова, Н.М. Гаркуша // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014. – Вип. 1. – С. 40–51. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/esprstp_2014_1_6.pdf.
41. Квятковська Л.А. Формування оцінки ефективності виробничого потенціалу промислового підприємства з використанням збалансованої системи показників [Електронний ресурс] / Л.А. Квятковська. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=238>.
42. Кінева Т.С. Капітал підприємства як економічна категорія [Електронний ресурс] / Т.С. Кінева – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2009_33/20.pdf.

43. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. [Електронний ресурс] / С.М. Клименко. – К: КНЕУ, 2008. – 520 с. – Режим доступу: <http://studentam.kiev.ua/content/view/754/83/>
44. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності : навчальний посібник / О. Кононенко, О. Маханько – Х. : Фактор, 2008. – 208 с. – 34 с.
45. Королюк Т.М. Облік власного капіталу й аналіз його впливу на інвестиційну привабливість акціонерних товариств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. екон. наук: спец. 08.06.04 «Бухгалт. облік, аналіз та аудит» / Т. М. Королюк. – К., 2005. – 22 с.
46. Котляр М.Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів – Фінанси України, № 1, 2005. – ст. 113
47. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент : підруч. / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: ЦНЛ, 2006. – 520 с.
48. Крупка Я.Д. Пріоритетні напрями оптимізації структури капіталу підприємств / Я.Д. Крупка // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. -2010. - № 5. - С. 122-127.
49. Кузь В.І. Система розподілу прибутку підприємства: проблеми ідентифікації / В.І. Кузь // Вісник Житомирського державного технологічного університету, 2009 . – №2. – С. 51–55.
50. Лагун М.І. Теоретична характеристика основних методичних аспектів проведення аналізу фінансового стану / М.І. Лагун // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 3. – С. 33-37.
51. Леончикова В.А. Економічна сутність власного капіталу / В.А. Леончикова // Вісник СНАУ Серія: Фінанси і кредит: наук–методолог. журнал СНАУ - 2005.-№2 - с.388–390.
52. Лук'яненко І.І. Економічна сутність та значення капіталу в господарській діяльності підприємства / Лук'яненко І.І. // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки. – 2013. - №4. – с. 315-325.

53. Малярець Л.М. Управління процесом росту власного капіталу підприємства : моногр. / Л.М. Малярець, Н.М. Пономаренко. – Харків: вид. ХНЕУ, 2011. – 132 с.
54. Маркс К. Капитал: Критика политической экономии: в 3 т. Т. 2/К. Маркс. – М. : Издательство политической литературы, 1984. – 596 с.
55. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р., № 433. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod>.
56. Мних Є.В. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства / за ред. проф. Є.В. Мниха. – К.: КНТЕУ, 2005. – 232 с.
57. Морозова М.С. Формування та використання резервного капіталу акціонерного товариства. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64458.doc.htm.
58. Мошенський С. З. Економічний аналіз: [Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів] / С.З. Мошенський, О.В. Олійник / За ред. д. е. н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. - 2-ге вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута", 2007. - 704 с.
59. Надбережна Т.А. Вплив структуризації власного капіталу на організацію бухгалтерського обліку / Т.А. Надбережна // Економічні науки. – 2010. – № 15(1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/soc_gum/Evu/2010_15_1/Nadber.pdf.
60. Назарова І. Я. Формування інформації про капітал у звітності підприємства / І.Я. Назарова // Інноваційна економіка. – Тернопіль: ТАЙП, 2012. – Вип. 10. – С. 284 -286.
61. Назарова І.Я. Проблеми обліку іноземної валюти на розподільчих рахунках суб'єктів господарювання/ І.Я. Назарова // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове видання. – Миколаїв, 2016. – №10. – С.941-945.

62. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
63. Нестеренко Ж.К. Нерозподілений прибуток як джерело збільшення власного капіталу підприємства / Ж.К. Нестеренко, Т.А. Афанасьєва [Електронний ресурс] - Режим доступу: : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_31/Zmist/22PDF.pdf.
64. Нестеренко С.С. Порівняльний аспект нормативного регулювання складових власного капіталу на підприємствах різних форм власності [Електронний ресурс] / С.С. Нестеренко. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/op=1&z=2962.pdf>.
65. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т.А. Обущак // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 92-100.
66. Олійник І.В. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства / І.В. Олійник // Вісник податкової служби України. – 2013. – № 65 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/studconf/387.pdf>.
67. Петренко Н.І. Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики: монографія / Н.І. Петренко. - Житомир : ЖДТУ, 2012. - 544 с.
68. Павлова І.В. Ефект фінансового левериджу: теоретичний та методичний підхід: [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61605.doc.htm.
69. Пилипенко О.І. Облік та аналіз власного капіталу: теорія і практика / О.І. Пилипенко // Вісник ЖДТУ. – 2003. – № 2(24). – С. 247–251 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=3682&start=7.pdf.
70. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджене наказом

- Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 із змінами .
[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua> .
71. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: підручник/А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.
  72. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. [Електронний ресурс] / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 202 с. – Режим доступу: http://proeconomic.ru/book/finans_analiz/161-fnansoviy-analzyupodolska-vo-yarsh-ov-2007.html.
  73. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 року № 433, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=293536.
  74. Прокопенко І.Ф. Методика і методологія економічного аналізу: [навч. пос.] / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.
  75. Садовська І.Б. Обліково-інформаційне забезпечення в управлінні власним капіталом сільськогосподарських підприємств / І. Садовська // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 9 (33). – Ч. 3. – 2012. – С. 207-213.
  76. Саморай А.О. Власний капітал: законодавчі зміни в обліку та порядок його формування / А.О. Саморай, Н.І. Кузічкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/Economics/7159622.doc.htm .
  77. Селезнев В.В. Основы рыночной экономики Украины: учеб. пособ. [Електронний ресурс] / В.В. Селезнев. – 2-е изд., доп. и перераб. – К.: А.С.К., 2002. – 656 с. - Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/content/35.html> 17.

78. Сопко В.В. Власний капітал акціонерних товариств: особливості визначення та обліку / В.В. Сопко // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – 2007. – вип. 17.6. – 2007. – С. 246-253.
79. Спільник І. Аналітичне забезпечення управління власним капіталом / І. Спільник, О. Загородіна // Економічний аналіз. – 2011. – Вип 9., Ч. 2. – С. 371-379.
80. Стельмашук Ю.А. Сутнісний аналіз капіталу в контексті управління ефективністю його використання та відтворення [Електронний ресурс] / Ю.А. Стельмашук. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc...2/79.pdf
81. Стригуль Л.С. Особливості формування та обліку власного капіталу на підприємствах різних організаційно-правових форм / Л.С. Стригаль, К.О. Панчеха // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва.- 2014. №65. - С.12-17.
82. Сук Л.К. Фінансовий облік : [навч. посіб.] / Л.К. Сук, П.Л. Сук. – К.: Знання, 2012. – 647 с.
83. Суярова О.О. Узагальнення існуючого досвіду класифікації капіталу підприємства [Електронний ресурс] / О.О. Суярова. – Режим доступу : http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2009/Econom_2_09/09soodkk.pdf.
84. Семенов А.Г. Ефективне управління структурою капіталу акціонерного товариства / А.Г. Семенов, О.О. Плаксюк, О.В. Ярошевська // Вісник економічної науки України. - 2010. -№ 2. - С. 137-144.
85. Терещенко І.В. Власний капітал підприємства: Підручник. – К.: ЕКОБУД, 2014. – 367 с.
86. Туган-Барановський М.І. Політична економія: курс популярний [Електронний ресурс] / М.І. Туган-Барановський. – К. : Наукова думка, 1994. – 264 с. - Режим доступу: <http://toloka.hurtom.com/viewtopic.php?t=48225/pdf>.

87. Турпак Т.Г. Окремі аспекти вдосконалення формування та використання капіталу підприємства / Т.Г. Турпак // Вісник Національного транспортного університету. — К.: НТУ, 2013. — Вип. 28.
88. Тютюнник В. Управління джерелами фінансування підприємства [Електронний ресурс] / В. Тютюнник // Справочник економіста. – 2011. – № 6. – [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://economist.net.ua/?q=node/155.134.pdf>.
89. УРЕС: Словник іншомовних слів. [Електронний ресурс]- Режим доступу:<http://www.pcdigest.net/cgi-bin/u/book>.
90. Фінансовий аналіз: [Навч. посіб.]. / [М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька] - К.: КНЕУ, 2005. - 368 с.
91. Хмелевська А.В., Незборецька Г. М. Власний капітал за атрибутами об'єкту бухгалтерського обліку / А. Хмелевська, Г.М. Незборецька // Науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2011. – № 2. – С. 192-194.
92. Цал - Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: Підручник / Ю.С. Цал -Цалко, Ю.Ю. Мороз., Л.А. Суліменко – Вид. 5-є, доповнене. – Житомир: ЖОО ГО "Спілка економістів України", 2012. – 609 с.
93. Цюцяк Л.І. Сучасний стан та удосконалення порядку облікового відображення капіталу в дооцінках / Л.І. Цюцяк // Облік і фінанси. – 2014. – № 1 (63). – С. 65–70.
94. Цюцяк Л.І. Порядок відображення накопиченого нерозподіленого прибутку в обліковій системі підприємств: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції [“Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки”, 20- 21 жовтня 2011 р.] / І. Цюцяк. – Тернопіль: Тернопільський інститут АПВ НААН, 2011.
95. Черемісова Т.А. Подальше дослідження економічної сутності капіталу, його видів та функціональної ролі у діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Т.А. Черемісова. – Режим доступу :

- http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2008_21_1/articles/Pitanya_econom/32_Cheremisova.pdf.
96. Чиж Н.М. Еволюція поглядів на сутність категорії «капітал» / Н.М. Чиж // Економічні науки. Сер. Економічна теорія та економічна історія : зб. наук. пр. – Луцьк : ЛНТУ, 2009. – Вип. 6 (23), ч. 2. – С. 1–13.
  97. Чміль Г.Л. Капітал підприємства та чинники зміни його оборотності [Електронний ресурс] / Г.Л. Чміль // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_109.pdf.
  98. Шара Є.Ю. Фінансовий облік II : [навч. посіб.] / Є.Ю. Шара. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 408 с.
  99. Шим Дж.К. Финансовый менеджмент / Дж.К. Шим, Дж.Г. Сигел; [перевод с англ., издание 2-е, стереотипное]. - М.: Информационно-издательский дом "Филинь", 1997. - 400 с.
  100. Юшко С.В. Критичний аналіз економічної сутності поняття «капітал підприємства» / С.В. Юшко, А.А. Лугова // Вісник економіки, транспорту і промисловості. – 2011. – № 36. – С.234-238.
  101. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти / О.Х. Юлдашев — К.: МАУП, 2004. — 576 с.
  102. Якимов Ю.О. Законодавчі прогалини та колізії в нормативно-правовій базі обліку та контролю власного капіталу [Електронний ресурс] / Ю.О.Якимов. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/viewFile/373/362.pdf>.
  103. Яровенко Т.С. Удосконалення методології бухгалтерського обліку власного капіталу у сучасних умовах / Т.С. Яровенко, К.П. Свистільник // Вісник Дніпропетровського університету : зб. наук. праць. – Сер.: Економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201372/yaroveko-svistilnik1.html>.

104. Яремко І.Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій: [Монографія] / І.Й. Яремко. - Л.: Каменяр, 2006. - 176 с.